

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

**CEZAEVİNDEKİ KADIN TUTUKLULARIN ERKEN DÖNEM
UYUMSUZ ŞEMALARI VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE
ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİKLERİNE YÖNELİK
ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

BERRE KÜÇÜKMEHMET
ORCID ID: 0009-0005-9377-9045
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. LEYLA BAYSAN ARABACI

İZMİR-2025

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKIYATRİ HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

**CEZAEVİNDEKİ MAHKUM ANNELERİN OLUMSUZ
EBEVEYNLİK TUTUMLARI VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE
ÇOCUKLARININ SOSYAL YETKİNLİKLERİNE DAİR
ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

BERRE KÜÇÜKMEHMET
ORCID ID: 0009-0005-9377-9045
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. LEYLA BAYSAN ARABACI

İZMİR-2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürlüğüne;

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü *Psikiyatri Hemşireliği Tezli Yüksek Lisans* Programında *Berre KÜÇÜKMEHMET* tarafından yürütülmüş olan “*Cezaevindeki Mahkum Annelerin Olumsuz Ebeveynlik Tutumları ve Kişilik Özellikleri İle Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerine Dair Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” başlıklı bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından *Yüksek Lisans Bitirme Tezi* olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 28.02.2025

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Leyla BAYSAN ARABACI
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi- ORCID: 0000-0002-0314-6350

Üye : Doç. Dr. Şeyda DÜLGERLER

Ege Üniversitesi- ORCID: 0000-0003-4512-9855

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Pınar TEKTAŞ

İzmir Bakırçay Üniversitesi- ORCID: 0000-0002-0694-2782

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Dilek AYAKDAŞ DAĞLI
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi- ORCID: 0000-0001-7531-3552

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gülsenay TAŞ SOYLU
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi- ORCID: 0000-0002-8153-4316

ONAY: Bu *Yüksek Lisans* tezi, Enstitü Yönetim Kurulu'nca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hatice YILDIRIM SARI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	v
ETİK BEYAN	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖZET.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
TABLolar.....	13
1. GİRİŞ.....	14
1.1. Problemin Tanımı.....	14
1.2. Araştırmanın Amacı.....	16
1.3. Araştırmanın Önemi	16
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	17
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	17
1.6. Tanımlar	17
2. GENEL BİLGİLER	19
2.1. Cezaevi.....	19
2.2. Kadın Mahkumlar ve Karşılaştıkları Sorunlar	19
2.3 Şemalar	22
2.3.1. Şemaların Oluşumu	23
2.3.2 Erken Dönem Uyumsuz Şemalar	24
2.4 Kişilik ve Kişiliğin Gelişimi	30
2.4.1 Beş Faktör Kişilik Modeli.....	31
2.5 Sosyal Yetkinlik	34
2.6. Cezaevinde Kadın Mahkumların ve Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerini Geliştirmede Psikiyatri Hemşiresinin Rolü	36
3. GEREÇ VE YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Türü	39
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman	39
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	39
3.4. Dahil Olma ve Dışlanma Kriterleri.....	39
3.5. Veri Toplama Araçları	40
3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	42
3.8. Araştırma Etiği.....	42
3.9 Araştırma Takvimi	43
4. BULGULAR.....	45

5. TARTIŞMA	57
5.1 Mahkum Annelerin ve Cezaevinde Birlikte Kaldıkları Çocuklarının Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi	57
5.2. Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği ile Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Puan Ortalamalarının/ Yüzdelerinin İncelenmesi	59
5.3 Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) Puanları ile Beş Faktör Kişilik Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	61
5.4 Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) Puanları ile Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Puan Yüzdeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	63
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	66
6.1. Sonuç	66
KAYNAKLAR	69
EKLER	80

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir şekilde kullanıma açma iznini İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır. Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

28.02.2025

Berre KÜÇÜKMEHMET

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, *Cezaevindeki Mahkum Annelerin Olumsuz Ebeveynlik Tutumları ve Kişilik Özellikleri İle Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerine Dair Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* başlıklı çalışmamın, Tez Danışmanım “*Prof. Dr. Leyla BAYSAN ARABACI*”nın danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

28.02.2025

Berre KÜÇÜKMEHMET

TEŞEKKÜR

Öncelikle yüksek lisans ve tez sürecimde, bilgi ve deneyimiyle bana destek olan ve yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Leyla BAYSAN ARABACI'ya, yüksek lisansım boyunca pozitif enerjisiyle beni destekleyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Dilek AYAKDAŞ DAĞLI ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe BÜYÜKBAYRAM ARSLAN'a;

Tez yazarken beni hiç yalnız bırakmayan, ne zaman ara vermeye ihtiyacım olsa hemen yanıma gelen, bana olan güvenini her daim hissettiren sevgili arkadaşım Sude AVCI'ya,

Enerjisiyle her zaman bana destek olan, ne zaman zorlansam *bir yolunu buluruz* diyerek beni hiç yalnız bırakmayan canım arkadaşım Nihal Ceren UĞUZ'a,

Aramızdaki mesafeleri birer sayı olarak bırakan, her daim yanımda olan canım arkadaşlarım Aslı DEDE ve Şeyma DOĞAN'a;

Yüksek Lisans yapmak istiyorum dediğimde beni destekleyen, *gerekirse seni İzmir'e sabah akşam biz götürürüz* diyerek benim arkamda duran kıymetli anneannem ve dedem Makbule ve Mümin AYDIN'a;

Eğitim öğretim hayatım boyunca beni her daim koşulsuz destekleyen, tez yazarken benimle yatıp kalkan, beni bu günlere getiren, ne kadar teşekkür etsem de asla yeterli gelmeyeceğini bildiğim anne ve babam Nilgün ve Latif KÜÇÜKMEHMET'e çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Cezaevindeki Mahkum Annelerin Olumsuz Ebeveynlik Tutumları ve Kişilik Özellikleri İle Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerine Dair Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Berre KÜÇÜKMEHMET

*İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Türkiye, 2025*

Amaç: Cezaevindeki mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine dair algılarını belirlemek ve bu üç değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı türdeki araştırma verileri, etik kurul onayı ve kurum izni sonrası İzmir iline bağlı Aliğa 3 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çocuklarıyla birlikte kalan (N=60) ve araştırmanın dahil olma kriterlerine uyan 15 mahkum anneden elde edilmiştir. Veriler, üç ölçme aracıyla (*Tanıttıcı Bilgi Formu*, *Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ)*, *Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ)* ve *Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30)*) toplanmış ve SPSS 25.0 programında sayı yüzde dağılımları ve korelasyon analizi yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi %95 güven aralığında $p<0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Mahkum annelerin yaş ortalaması $31,80\pm 4,7$ 'dir. %53,3'ü bekar ve %46,7'si asgari ücret gelire sahip olan mahkum annelerin %40,1'i maddi yetersizlikler ya da ailesi okutmadığı için eğitimini ilkokulda bırakmıştır. İlk kez $22,08\pm 5,77$ yaşında, hırsızlık (%60) suçuna karışmışlardır. Mahkum kadınların %60,0'ı çocuğunun cezaevinde kendisiyle birlikte kalmasını uygun bulmasa da, %40,7'si cezaevine girdiği andan beri çocuğunun kendisiyle birlikte kaldığını belirtmiştir. Mahkum annelerin, "kötümser/endişeli-anne" ve "değişime kapalı/ duygularını bastıran-anne" şeması/algısı ile "dışa dönüklük" kişilik özelliği arasında negatif (H_1 hipotezi kabul); sömürücü/istismar edici-baba şeması/algısı öz denetimlilik kişilik özelliği arasında negatif (H_1 hipotezi kabul); kuralcı/kalıplayıcı, cezalandırıcı ve kötümser/endişeli baba şeması/algısı ise deneyime açıklık kişilik özelliği arasında negatif (H_1 hipotezi kabul); "duygusal bakımdan yoksun bırakıcı-baba şeması/algısı ile

çocuğunun “*anksiyete/içe dönüklük*” sosyal yetkinliği arasında negatif (H_2 hipotezi kabul) ve “*dışa dönüklük*” kişilik özelliği ile çocuğunun “*anksiyete/içe dönüklük*” sosyal yetkinliği arasında negatif yönlü (H_3 hipotezi kabul) bir ilişki vardır.

Sonuçlar: Cezaevinde, okul öncesi çocukları ile birlikte kalan mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan ebeveyn tutumu algıları ve kişilik özellikleri, çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algılarını etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, mahkum kadın, erken dönem uyumsuz şemalar, ebeveyn tutumu, kişilik özellikleri, sosyal yetkinlik.

ABSTRACT

Examination of the Relationship Between Incarcerated Mothers' Negative Parenting Attitudes, Personality Traits, and Their Perceptions of Their Children's Social Competence

Berre KÜÇÜKMEHMET

**Izmir Katip Celebi University, Graduate School of Health Sciences Psychiatric Nursing
Department Master's Degree Thesis, Izmir, Türkiye, 2025**

Aim: This study aims to identify the negative parenting attitudes and personality traits of incarcerated mothers arising from early maladaptive schemas and to examine their perceptions of their children's social competence levels. Additionally, it seeks to explore the relationship among these three variables.

Methods: The data for this descriptive, cross-sectional, and correlational study were collected from 15 incarcerated mothers who met the inclusion criteria and were residing with their children in Aliğa Type T No. 3 Closed Penal Institution in İzmir, following ethical approval and institutional permission (N=60). The data were gathered using three measurement tools: the Demographic Information Form, the Young Parenting Inventory (YPI), the Five-Factor Personality Scale (FFPS), and the Social Competence and Behavior Evaluation Scale (SCBE-30). Statistical analyses, including frequency and percentage distributions as well as correlation analysis, were conducted using SPSS 25.0. The level of statistical significance was set at $p < 0.05$ within a 95% confidence interval.

Results: The average age of incarcerated mothers was 31.80 ± 4.7 years. Among them, 53.3% were single, and 46.7% had a minimum wage income. Additionally, 40.1% had discontinued their education at the primary school level due to financial constraints or lack of family support. The participants committed their first offense—primarily theft (60%)—at an average age of 22.08 ± 5.77 years. While 60.0% of the incarcerated mothers believed that prison was not a suitable environment for their children, 40.7% reported that their children had been residing with them since their incarceration.

The study identified several significant negative correlations: (i) between the "pessimistic/anxious-mother" and "resistant to change/emotionally suppressive-mother" schemas/perceptions and the "extraversion" personality trait (supporting H1); (ii) between the "exploitative/abusive-father" schema/perception and the "self-regulation" personality trait (supporting H1); (iii) between the "authoritarian/stereotypical," "punitive," and "pessimistic/anxious-father" schemas/perceptions and the "openness to experience" personality trait (supporting H1); (iv) between the "emotionally depriving-father"

schema/perception and the child's "anxiety/introversion" social competence (supporting H2); and (v) between the "extraversion" personality trait and the child's "anxiety/introversion" social competence (supporting H3).

Conclusion: The parenting attitude perceptions and personality traits of incarcerated mothers residing with their preschool-aged children, shaped by their early maladaptive schemas, influence their perceptions of their children's social competence.

Keywords: Prison, Incarcerated women, Early maladaptive schemas, Parenting attitudes, Personality traits, Social competence.

SİMGELER VE KISALTMALAR

BFKÖ: Beş Faktör Kişilik Ölçeği

SYDD-30: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YEBÖ: Young Ebeveyn Ölçeği

SY: Sosyal Yetkinlik

KS: Kızgınlık-Saldırganlık

Aİ: Anksiyete-İçe Dönüklük

TABLÖLÄR

Tablo 1: Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Mahkumların Yıl ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 2: Young Uyumsuz Şema Modeli

Tablo 3: Beş Faktör Kişilik Boyut, Tanım ve Alt Özellikleri

Tablo 4: Araştırma Takvimi

Tablo 5: Mahkum Annelerin sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı

Tablo 6: Mahkum Annelerin Çocuklarının Özelliklerine göre dağılımı

Tablo 7: Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) ve Beş faktör Kişilik ölçeği Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Tablo 8: Mahkum Annelerin Çocuklarına Yönelik Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamaları, Risk Yüzdeleri ve Düzeyleri ile Risk Statülerinin İncelenmesi

Tablo 9: Mahkum annelerin Kişilik Özellikleri ile (Erken Dönem Uyumsuz Şemalarından Kaynaklanan) Olumsuz Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Tablo 10: Mahkum annelerin Kişilik Özellikleri ile Çocuklarının Algılanan Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı

Cezaevleri, toplum içerisinde işlenen suçların kontrol altına alınmasında öne çıkan kurumlardandır. Bireylerin kendi yaşam alanlarından farklı yaşam koşulları, etnik ve kültürel değerlere sahip bir ortam olan cezaevi, tutuklu bireylerin hayatlarının geri kalanını (ya da önemli bir kısmını) geçirdiği kısıtlanmış bir yaşam alanıdır. Cezaevi ortamı birey tarafından değil, dış bir kaynak tarafından düzenlenir. Toplum kurallarına göre suçlu olan birey, cezalandırılmak ve disipline edilmek üzere yüksek güvenlikli bir ortama kapatılır. Bu ortamda tutuklu bireylerin ihtiyaçları genellikle göz ardı edilir (Watson, Stimpson ve Hostick, 2004; Temel ve Arabacı, 2020; Budak, Türkmenoğlu ve Güler, 2022; Baysan Arabacı ve Küçükmehtem, 2024). Bu kısıtlanmış ortamda bulunma, cezaevindeki bireylerin fiziksel sağlığına olduğu kadar ruhsal sağlığına önemli ölçüde etki eder. Özellikle kadın tutuklular gerek kadının toplum içerisindeki rolü gerekse de sosyoekonomik koşulların yetersiz olması sebebiyle daha fazla risk altındadır (Franke ve ark., 2019; Koçak, 2021).

Türk toplumunda, toplumsal olarak kutsal görülen anne olma, özverili, namuslu ve erdemli olma ile özdeşleştirilir. Bu nedenle cezaevinde tutuklu bir anne olmadan dolayı kadın tarafından hissedilen baskı ve yaşanan sosyal damgalama, ayrıca cezaevinin yapısal özellikleri tutuklu kadınların bu kültürel beklentileri karşılamasını zorlaştırır (Merçil, 2020; Çengelköylü ve ark., 2022).

Ülkemizde altı yaşına kadar çocukların cezaevinde annelerinin yanında kalmasına izin verilmektedir. Cezaevlerinin çocuklara sağladığı imkanların sınırlı olması, çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, çocukların yaşamlarını sağlıklı bir birey olarak sürdürebilmeleri için gereken fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanamaması sonucunda bu çocuklar, şiddet, istismar ve sosyoekonomik riskler açısından akranlarına oranla daha yüksek riske sahip olmaktadır. Bunların yanı sıra cezaevi koşullarında çocuğun yeterli ve dengeli beslenmesi sağlık kontrollerinin periyodik olarak yapılması, oyun, uyku, hareket gibi temel gereksinimlerinin karşılanması, aile ve diğer bireylerle iletişim ve etkileşim kurulması gibi ihtiyaçlarının giderilmesi de oldukça zordur (Şahinöz ve ark., 2019; Tuncer ve Avcı, 2021; Çengelköylü ve ark., 2022).

Çocuğun ilk etkileşime girdiği toplumun en küçük yapı taşı ailedir ve çocuğun sosyal yetkinlik algısının gelişimine oldukça büyük katkısı vardır. Bireylerin sosyal yetkinlik algısına yönelik

düşünceleri, erken çocukluk döneminde şekillenmeye başlar ve bu bireyin tutum ve davranışlarına yön verir. Sosyal yönden yetkin olan bir çocuk, ebeveyni ile güçlü bir duygusal bağ kurar, diğer yetişkinlerle ve kendi akranlarıyla olumlu ilişkilere sahip olur. Erken çocukluk dönemindeki bir çocuktan oyun gruplarına kabul edilme, özgüvene sahip olma, yardımlaşma, iş birliği yapma ve paylaşma, duygularını ifade edebilme, çevresi ile sağlıklı iletişim kurabilme gibi becerilere sahip olması beklenir (Ural ve ark., 2015; Liman, 2020; Işıksolu Aysel ve Tok, 2022). Ancak, cezaevi ortamı gerek ebeveynler gerek akranlar ile söz konusu bağ ve ilişkileri kurmak için kısıtlı ortamlar olduğu için burada yetişen çocuklar bu sosyal yetkinliklere sınırlı ölçüde sahip olabilmektedir. Bu nedenle, erken çocukluk döneminde anne-baba ile etkili iletişim kurulamaması, ebeveynlerin çocuca gösterdiği olumsuz tepkiler çocuğun sosyal becerilerinin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. (Ural ve ark., 2015; Liman, 2020). Cezaevi ortamında yetişen çocuklar bu açıdan önemli bir risk altındadır. Sosyal yetkinlik algısı gelişmemiş çocuklarda, erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve çözümlenmeyen davranış problemleri, çocuğun sosyal çevreye uyumunu ve kabulünü olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, sosyal becerileri yetersiz olan çocuklar akran ilişkilerinde daha sık dışlanarak daha az kabul görürler ve saldırgan, yıkıcı davranışlar sergileyebilmektedirler (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012). Bu da, sosyal olarak yetkin olmayan çocuğun toplumsal uyum sorunları yaşamasına sebep olabilmektedir.

Literatürde tutuklu bireyler üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında; çalışmaların daha çok “*kişilik özellikleri*” ve kişilik bozuklukları-suç ilişkisini araştıran çalışmalar olduğu görülmektedir. Suç olgularının, geçmiş yaşam olayları ve travmaların incelendiği birçok çalışma bulunmasına karşın, suça karışan bireylerde “*erken dönem uyumsuz şemalar*” ve çocuklarının “*sosyal yetkinliklerini*” değerlendiren bir çalışmaya rastlanamamıştır. Şema ve kişiliğin incelendiği çalışmaların ise cezaevi ortamında yapılmadığı gözlenmiştir. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmada, suç, cezaevi ve kadın faktörünü birlikte incelemek amaçlanmıştır. Son yıllarda, suç ile psikiyatrik bozukluklar ilişkisini ortaya koyan çalışmalar nedeniyle, psikiyatri hemşireleri bakım sistemi içinde mağdurlar kadar failerle de sıklıkla karşılaşmakta veya çalışmaktadır. Gerek tedavi kurumlarında gerekse cezaevi ortamında bulunan kişilerin ruh sağlığının korunması ve geliştirilmesinde ruh sağlığı hizmetlerinin sunumunu gerçekleştiren daha özelleşmiş bir grup olan adli psikiyatri alanında çalışan hemşirelerin, suç eğilimini önleme ve rehabilitasyonundaki desteği ve önemi inkar edilemez. Bu özden hareketle, bu çalışmadan elde edilecek bulguların, cezaevindeki mahkum anneler

ve çocuklarına yönelik yapılacak gelecek çalışmalara rehber niteliğinde olacağı ve bu konuda yapılacak bakım uygulamalarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma, cezaevindeki mahkûm kadınların/annelerin erken dönem uyumsuz şemalarını oluşturan olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile çocuklarındaki sosyal yetkinlik algılarını belirlemek ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yaşamın ilk anı ile başlayan bilişsel gelişim, bebeğin çevreye yönelik uyum çabasına göre şekillenir. Bebek bu uyum sürecinde çevreden gelen uyaranları işlerken ya olduğu gibi kabul eder ya da değiştirir ve bu uyaranları birbiriyle uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirir (Arı, 2021). Birey yaşamının ilerleyen dönemlerinde karşılaştığı problemleri çözmede ve uygun baş etme yolu belirlemede bu şemaları kullanır. Bu şekilde çevresini organize eder ve uyum sağlar (Çam ve Engin, 2014; Demir, 2022).

Erken dönem uyumsuz şemalar, bireylerin kendisi, başkaları ve çevresi hakkında sahip olduğu ve özellikle çocukluk dönemindeki karşılanmayan temel ihtiyaçlardan kaynaklanan, kişinin kendini baltalayan temel inanç, tema ve kalıplardır (Bojed ve Nikmanesh, 2013; Simpson ve ark., 2018).

Yaşamın erken döneminde, aile, ebeveynlerin davranış ve iletişim şekli ile şekillenen şemalar ileride çocuğun kişiliğini ve gelecek yaşamını önemli ölçüde etkiler. Bu dönemin cezaevi gibi zorlu yaşam koşullarının olduğu bir ortamda geçirilmesi hem bakım veren olarak anneyi hem de çocukları birçok yönden etkiler. Annenin kişisel gelişim olanaklarının yeterli olmadığı, sınırlı bir sosyal çevrede çocuğuna sunacağı bakım etkinliği kısıtlı olabilir. Bilişsel gelişiminin en aktif olduğu bu dönemde cezaevinde yaşamak, akran çevresi ve sosyalleşme imkânlarının yetersiz olması çocuğun; biyolojik, fizyolojik ve zihinsel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu da çocuğun ilişkileri ve sosyal yetkinliği üzerinde kalıcı ve belirgin izler bırakabilir. Bu özden hareketle, bu çalışmada hassas ve özel bir grup olan mahkûm annelerin erken dönem uyumsuz şemaları, kişilik özellikleri ve bunun çocuklarının sosyal yetkinlikleri üzerine etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmada, “*Mahkûm annelerin kişilik özellikleri nasıldır?*” ve “*Mahkûm annelerin erken dönem uyumsuz şemalarına bağlı olumsuz ebeveyn tutumları var mıdır?*” Sosyal kazanımların

geliştiği en önemli dönemin kısıtlı imkân ve zor şartların yer aldığı cezaevinde geçirilmesine bağlı olarak; “*Mahkum annelerin çocuğunun sosyal yetkinlik düzeyine ilişkin algısı nedir?*” “*Mahkum annelerinin kişilik özelliklerinin ve olumsuz ebeveyn tutumlarının, çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algılarına etkisi var mıdır?*” sorularına yanıt aranacaktır.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Mahkûm annelerin (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik tutumu algıları ile kişilik özellikleri arasında ilişki vardır.

H₂: Mahkûm kadınların (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik tutumu algıları ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasında ilişki vardır

H₃: Mahkûm kadınların kişilik özellikleri ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasında ilişki vardır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Araştırmada kullanılacak olan ölçekleri araştırmaya katılan annelerin ve çocuklarının samimi ve doğru yanıtladığı varsayılmaktadır.

2. Araştırma için seçilen veri toplama araçlarının, çalışmanın amaçlarını gerçekleştirmeyi sağlayacak bilgileri yansıtacak düzeyde olduğu varsayılmaktadır.

3. Verilerin toplandığı çalışma grubunun, araştırma bulgularının genellenebileceği araştırma evrenini temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Tutuklu/Mahkum: Türk Dil Kurumu (TDK)’nun tanımına göre tutuklu “*Kanun yoluyla hürriyetlerinden alıkonularak bir yere kapatılan (kimse)*”, mahkum ise “*Müebbet hapse mahkûm bir suçlu*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023).

Erken Dönem Uyumsuz Şemalar: Erken dönem uyumsuz şemalar, bireyin kendisi ve çevresi hakkında sahip olduğu, özellikle erken çocukluk döneminde bakım verici ile iletişimden kaynaklanan, çocuğun temel psikolojik ihtiyaçları karşılanmadığında ortaya çıkan ve ileriki yaşam dönemlerinde depresyon, kaygı, akademik başarısızlık, madde kullanımı veya kişilerarası çatışmalar gibi bilişsel bozukluklara yol açabilen kalıplardır (Simard, Moss ve Pascuzzo, 2011; Bojed ve Nikmanesh, 2013; Rezaei, Ghazanfari ve Rezaee, 2016).

Kişilik: Bireye has ve bireyi diğer insanlardan ayıran, bireyin kendisi ve dış dünya ile ilişkisinin niteliğini belirleyen, doğuştan ya da sonradan kazanılan özelliklerin tümüdür. Birçok kuramcı, özellikle ilk altı yılın bireyin yaşamında oldukça büyük bir etkiye sahip olduğunu bildirmiştir (Çiftçioğlu, Polat ve Eren, 2016; Malak Akgün, 2017; Ulusoy, Akfırat ve Tura, 2018; Bulut ve Yıldız, 2020).

Sosyal Yetkinlik: Bireylerin sosyal ilişkilerini ve kendisini yönetebilmesi için ihtiyacı olarak sosyal yeterliliğe sahip olması ya da yeterli sosyal davranışları sergilemesidir. Problem çözme, sosyal ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesi, etkili öğrenme gibi becerilerin kazanılmasında sosyal yetkinlik önemlidir (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012; Ateş, 2016).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Cezaevi

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından cezaevi, “*Hükümlülerin içinde tutuldukları yapı, hapisane*” olarak; tutuklu “*Kanun yoluyla hürriyetlerinden yoksun bırakılarak bir yere kapatılan (kimse)*”, hükümlü ise “*Ceza hükmü verilmiş, hüküm giymiş*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023). Daha geniş bir perspektifle cezaevini; bireylerin mevcut yaşam koşulları, etnik ve kültürel değerleri bakımından farklılık gösteren, bu yeni çevresel koşulları bireylerin değil, dış bir kaynağın belirlediği, sağlık tutum ve davranışları açısından sorunların yaşandığı ve bireylerin yaşamlarını bu yeni çevrede geçirmek zorunda kaldıkları kısıtlanmış bir yaşam alanı şeklinde tanımlamak mümkündür (Temel ve Arabacı, 2020; Budak, Türkmenoğlu ve Güler, 2022).

Cezaevinin temel amacı, toplumun güvenliğini sağlamak için suç işleyen bireyleri toplumdan uzaklaştırmak ve kapatmak, işlenen suçu cezalandırmak ve toplumun rehabilitasyonunu sağlamaktır. Cezaevi koşullarında, “*güvenliği sağlama ve disipline etme*” ihtiyacı daha öncelikli olduğu için tutuklu bireylerin sağlık ihtiyaçları göz ardı edilebilmektedir (Watson, Stimpson ve Hostick, 2004). Cezaevi personelinin tutuklu bireyleri güvenilmez, manipülatif, saldırgan ya da yalancı olarak görmesi, bireyin sağlık sorunlarının değersizleştirilmesine ve sonuç olarak sağlık hizmetine ulaşmada problem yaşamasına neden olabilmektedir (Santana ve Reis, 2019).

2.2. Kadın Mahkumlar ve Karşılaştıkları Sorunlar

Hukuksal ve kanuni boyutuyla ele alındığında suç, “*bir kişinin ceza alıp almamasını belirleyen eylemlerin bütünü*” olarak ifade edilirken, TDK’Ya göre “*törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış*” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle ise, suç toplumsal düzenin devamlılığını sağlamak için korunması gereken hukuki değerlerin istemli olarak ihlal edilmesi ve bu düzeni korumak için belirlenen kurallara karşı özensizliği belirten, kanunla belirlenmiş insan davranışları olarak açıklanabilmektedir (Şenol-Durak ve Emiral-Coşkun, 2017; Orhan, 2023).

Dünya geneline bakıldığında, erkek suçlu oranının kadın suçlu oranına göre daha fazla olduğu bilinmesine karşın, kadın suçlu sayısının da yıllar içinde artış gösterdiği görülmektedir. Cezaevindeki kadın tutuklu popülasyonu, erkek popülasyonuna oranla daha az olsa da, literatürde 2000 yılından itibaren bu oranın %50 civarında artış gösterdiği belirtilmektedir

(Saruç, 2014; Franke ve ark., 2019; Yaşar, 2021). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2022 yılı Ceza İnfaz Kurumu istatistiklerine göre, 2022 yılında cezaevinde bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı bir önceki yıla göre %14,6 artış ile 341 bin 294 olarak tespit edilmiştir. Bu sayının %4,1'ini yani yaklaşık olarak 14 binini kadın tutuklu ve hükümlüler oluşturmaktadır. (TÜİK, 2023).

Tablo 1. Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Mahkumların Yıl ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet/Yıl	2018	2019	2020	2021	2022
Erkek	254 426	280 114	256 231	286 183	327 224
Kadın	10 416	11 432	10 600	11 677	14 070

* 31 Aralık 2022 itibariyle elde edilen verilere göre

Kadın suçluluğu, suçu işleme nedenleri ve kadın mahkumların cezaevinden sonraki yaşamları bakımından ele alındığında, karşılaştıkları sorunlar ve ihtiyaçlar açısından erkek suçlulara göre farklılık gösterir. Kadın suçluluğu bireysel ve toplumsal düzey olarak iki düzeyde ele alınabilir. Bireysel açıdan kadın suçluluğu, suçu işleyen bireyin biyolojik yapısı, bilişsel süreçleri ve genel psikolojik yönleri üzerinde dururken, toplumsal açıdan kadın suçluluğu, bireyin diğer bireylerle olan etkileşimleri üzerine odaklanmaktadır. Kadın suçluluğunu inceleyen yaklaşımlar ise, ilk olarak fiziksel özellikler, hormonlar gibi faktörler üzerinde dursa da, zamanla kadınların çevresiyle olan ilişkileri, diğer çevresel faktörler, kültür, kadının sosyal çevresi, toplumdaki kadın algısı üzerine odaklanarak kadın suçluluğunu açıklamaya çalışmıştır. Kadınların suç işleme nedenleri incelendiğinde, sistematik olarak şiddete maruz kalmanın kadın suçluluğu riskini arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca namus nedeni, eşi dışındaki kişiler ile ailevi anlaşmazlıklar, eşler arasında geçimsizlik de kadın suçluluğunun nedenleri olarak bildirilmiştir (Koçak, 2021; Ayata Küçükbükcü ve Çamur, 2023; Orhan, 2023).

Cezaevine giren kadınlar için birçok stres nedeni vardır. Kadınlar cezaevine girmeden önceki yaşantılarının bozulmasından kaynaklanan stres ve travma yaşayabilir. Ayrıca, çocuk sahibi olmaları durumunda, çocuktan ayrılmak da kadında stres nedeni olabilir. Kadının bulunduğu ceza infaz kurumunun kendi çevresinden uzakta olması ve bu nedenle ziyaretin sınırlı olması da kadında stres yaratan diğer bir nedendir. Anneler çocuklarının birincil bakım verenidir. Bu nedenle erkek mahkumların çocuklarından farklı olarak kadın mahkumların çocukları da annelerinin hapsedilme sürecinde endişe yaşar. Birçok çocuk büyükanne, büyükbaba, teyze

veya amca gibi aile büyüklerinin yanında kalsa da, bazı çocuklar da kurumlara yerleştirilebilmektedir (Sharp ve Marcus-Mendoza, 2001).

Kadın suçluluğu, erkek suçluluğu kadar gündemde değildir. Ancak kadın mahkumların erkek mahkumlardan daha farklı istek ve ihtiyaçlarının olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadın mahkumlara doğru yaklaşım ve kadın suçluluğunun uygun bir şekilde yorumlanabilmesi için bu farklılıkların bilinmesi önemlidir.

Barış (2015), kadın mahkumların cezaevlerinde karşılaştıkları sorunları şu şekilde belirtmiştir:

- Adalet ulaşımının erkek mahkumlar ile eşit şekilde olmaması,
- Kadın mahkumların birçoğunun hapsedilmeden önce cinsel ya da fiziksel istismar mağduru olması,
- Kadın mahkumların çoğunlukla aile içi şiddet ve cinsel istismar öyküsünün bulunması ve bu nedenle psikiyatrik desteğe ihtiyaç duymaları,
- Madde ve alkol bağımlılığının yüksek olması,
- Hapsedilme sonucu oluşan aşırı kaygının, ruhsal sorunlara yol açabilmesi ya da var olan hastalığın prognozunu kötüleştirilmesi,
- Cezaevlerinde kadına yönelik şiddet ve cinsel istismar,
- Kadın mahkumların çocukları, aileleri ya da diğer kişilerin bakımlarıyla yükümlü olmaları,
- Kadınların cinsiyetlerine özgü sağlık bakım ihtiyaçlarının giderilmesinde eksiklik olması,
- Tahliye sonrasında aileleri tarafından damgalanma ve terk edilme (Barış, 2015).

Türkiye Barolar Birliği'nin Cezaevi Raporu'nda kadına yönelik şiddet ve kadın tutukluluğu arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş ve kadın cezaevlerinin birçok açıdan yetersiz olduğuna vurgu yapılmıştır (Koçak, 2021). Bu rapora göre;

- Kadın cezaevlerinin mevcut fiziksel yapısı kadın ve çocukların ihtiyaçlarına göre yapılandırılmamıştır,
- Ceza infaz yasalarının cinsiyete göre ayırım göstermeyerek, kadınların hem anne hem de kadın olarak farklı yaşam alanına ihtiyacının değerlendirilmesi gerekmektedir,

- Anne olan kadın tutukluların, tutukluluk sürelerinde çocuklarının iyilik hallerinin dikkate alınması gerekmektedir,
- Cezaevi personeli tutuklu kadınların ihtiyacı konusunda bilgilendirilmelidir,
- Kadın cezaevlerinin sayısı yeterli değildir,
- Annesi ile cezaevinde kalan çocukların durumu bağımsız olarak değerlendirilmelidir (Koçak, 2021).

2.3 Şemalar

Şema; “bilgiyi organize eden ve yorumlayan bir kavram ya da çerçeve” olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle şemalar bireylerin çevresindeki dünyayı anlamak, nesne, olay ve durumları anlamlandırmak için geliştirdikleri düşünce ve davranış kalıpları olarak tanımlanabilmektedir (Çam ve Engin, 2014; Sanghvi, 2020).

Bilişsel gelişim doğumdan hemen sonra başlar ve bireyin çevreye yönelik uyum çabasına göre şekillenir. Bebek bu uyum sürecinde çevreden gelen uyaranları işlerken ya olduğu gibi kabul eder ya da değiştirir ve bu uyaranları birbiriyle uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirir (Arı, 2021). Birey yaşamının ilerleyen dönemlerinde karşılaştığı problemleri çözmede ve uygun başatme yolu belirlemede bu şemaları kullanır. Bu şekilde çevresini organize eder ve uyum sağlar (Çam ve Engin, 2014; Demir, 2022).

Şema kavramı ilk olarak Bartlett (1932) tarafından bireylerin çevrelerindeki dünyayı anlamlandırırken bilgiyi nasıl düzenlediğini anlamak için kullanılmıştır. (Irkörücü, 2016). Piaget ise çevreyi anlamlandırma ve düzenlemede şemaları inşaat bloklarına benzetmiş ve çocuğun fiziksel ve sosyal çevre ile etkileşimi sonucunda şemaların oluştuğunu ve geliştiğini söylemiştir (Sanghvi, 2020). Şemalar, bilişsel yapıların temelini oluşturur. Bireyler, yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde dış dünyayı önce bilişsel olarak temsil etme ve bu bilişsel temsiller doğrultusunda anlamlandırma becerisi geliştirir (Eroğlu, 2023). Erikson (1950), psikososyal gelişim evrelerinin aşamalarının başarılı bir şekilde yerine getirilmesiyle uyumlu şemaların oluştuğunu, gelişim evrelerinin başarısız sonuçlanmasıyla ise uyumsuz şemaların ortaya çıktığını belirtmiştir (Arı, 2021). Şemalar farklı şekillerde tanımlansa da, bütün tanımlar, şemaların genelleştirilmiş, kalıcı ve değişime dirençli, bireylerin biliş ve duygulanımlarını etkileyen bir yapıda olduğunu bildirmektedir (Bourdon ve ark., 2019).

2.3.1. Şemaların Oluşumu

Şemalar, Beck'in geliştirdiği bilişsel kuramın temelini oluşturur. Bilişsel kurama göre duygusal bozuklukların, özellikle depresyonun, gelişiminde, bireyin *kendisi, çevresi ve dünya* hakkındaki olumsuz algı veya çarpıtmalarının yanında uyumsuz şemalarının önemli bir rolü vardır (Gör ve ark., 2017).

Young ve arkadaşları (2003) tarafından erken dönem uyumsuz şemaların psikopatoloji oluşumundaki temel neden olduğunu söyleyen bir model önerilmiştir. Bu modele göre şemaların oluşumunda üç faktör etkili olmaktadır (Irkörücü, 2016). Bu faktörler:

- Çekirdek duygusal ihtiyaçların karşılanma durumu
- Erken dönemlerdeki yaşam deneyimleri
- Duygusal mizaçtır.

Çekirdek Duygusal İhtiyaçlar: Bazı bireylerin ihtiyaçları diğerlerinden daha fazla olsa da çekirdek duygusal ihtiyaçlar her birey için evrenseldir. Bireyler çekirdek ihtiyaçlarını karşılayabilirse, psikolojik olarak daha sağlıklı bir birey haline gelirler. Bu bağlamda beş çekirdek duygusal ihtiyaç tanımlanmıştır:

1. Diğer bireylerle güvenli bağlanma (*Güvenlik, istikrar, bakım ve kabullenme*)
2. Geçerli ihtiyaç ve duyguların ifade edilme özgürlüğü
3. Özerklik, yeterlilik ve kimlik duygusu
4. Gerçekçi sınırlar ve özdenetim
5. Spontanite ve oyun (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Yaşamın ilk yıllarında kurulan ilişki ve etkileşimler sonucunda bireylerin şemaları gelişmeye başlar ve bu şemalar geliştikten sonra yaşam boyu sabit kalarak diğer yaşam dönemleri için de öncü görevi görür (Hong ve Park, 2012; Nicol ve ark., 2020). Bağlanma kuramına göre, çocuk bakım vereniyle etkileşim kurar ve bu etkileşim sonucunda çocukta sevmeye değer biri olup olmadığına yönelik "*benlik modeli*"; bağlanma figürüne ulaşabilme ve bağlanma figürünün duyarlılık durumuna yönelik ise "*başkaları modeli*" gelişir (Gör ve ark., 2017; Nicol ve ark., 2020).

Ebeveynin şiddet eğiliminin bulunması ya da duygusal açıdan ulaşılabilir olmaması gibi durumlarda ilk çekirdek ihtiyaç olan güvenli bağlanma sağlanamaz ve ihtiyaçlarının karşılanması reddedilen ya da tutarlı bir şekilde karşılanmayan çocuklarda ileriki dönemlerde

güvensizlik, terk edilme, sosyal izolasyon, duygusal yoksunluk gibi şemalar gelişir. Bireylerin ikinci çekirdek ihtiyacı olan özerklik, yeterlilik ve kimlik duygusu, aşırı korumacı ebeveynlere sahip olan çocuklarda karşılanmaz ve bağımlılık, incinebilirlik, başarısızlık gibi şemalar gelişebilir. Diğer bir yandan disiplini sağlayamayan, aşırı serbest ve sınır olmadan yetişen çocuklar ise sorumluluklarını yerini getirmede, diğer bireylerin haklarına saygı göstermede zorluk yaşayarak yetersiz öz-denetim şemalarına sahip olurlar. Çocukluk döneminde kendi ihtiyaç ve duygularını rahatça ifade edemeyen, yalnızca bu şekilde ebeveynleri tarafından kabul görülen bireyler için öncelik kendi ihtiyaçlarını karşılamak değil, diğer bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaktır ve bu bireyler için çevrelerini memnun etmek önceliklidir. Bireylerde boyun eğme ve onay arama şeması gelişir. Mükemmeliyetçi, kuralcı, sert ve talepkâr ebeveynlere sahip olan çocuklar kendi istek ve duygularını bastırarak ebeveynlerinin koyduğu kural ve beklentilere uyum sağlar. Bunun sonucunda karamsarlık, yüksek standartlar, duygusal ketlenme ve cezalandırma şemaları gelişir (Gör ve ark., 2017).

Erken Dönemlerdeki Yaşam Deneyimleri: Yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan olumsuz çocukluk deneyimleri, erken dönem uyumsuz şemaların birincil kaynağıdır. Bu şemalar en güçlü şemalardır ve tipik olarak bakım verenden kaynaklanır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Duygusal Mizaç: Her birey doğuştan gelen, farklı ve benzersiz bir mizaca sahiptir ve şema gelişiminde duygusal mizaç önemli bir yere sahiptir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Yıldız ve Şarlak, 2022). *Örneğin*, saldırgan özelliklere sahip bir çocuğun ebeveyni tarafından fiziksel istismara uğraması, pasif, sakin bir çocuğa göre daha olası olabilir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

2.3.2 Erken Dönem Uyumsuz Şemalar

Yaşamın erken dönemlerinde oluşan şemalar, ileriki dönemlerde de bireyleri etkiler. Erken dönem uyumsuz şemalar, bireylerin kendisi, başkaları ve çevresi hakkında sahip olduğu ve özellikle çocukluk dönemindeki karşılanmayan temel ihtiyaçlardan kaynaklanan, kişinin kendini baltalayan temel inanç, tema ve kalıplardır (Bojed ve Nikmanesh, 2013; Simpson ve ark., 2018). Başka bir ifadeyle, erken dönem uyumsuz şemalar, çocukluk döneminde özellikle çocuğun bakım vereni ile etkileşiminden kaynaklanan, duygu ve düşünceleri rahat ifade edebilme, özerklik, güvenli bağlanma gibi psikolojik ihtiyaçlar karşılanmadığında ortaya çıkan, ileriki dönemlerde bireylerde depresyon, kaygı, mesleki yetersizlik, akademik başarısızlık, madde kullanımı ve kişilerarası ilişkilerde çatışmalar gibi bilişsel bozukluklara

yol açabilen kalıplardır (Simard, Moss ve Pascuzzo, 2011; Bojed ve Nikmanesh, 2013; Rezaei, Ghazanfari ve Rezaee, 2016).

Young (1999), çocukların çekirdek ihtiyaçlarına ulaşımında engellenme biçimlerine göre beş alanda 18 uyumsuz şema tanımlamıştır (Cámara ve Calvete, 2012; Walburg ve Chiaramello, 2015; Janovsky ve ark., 2019). Bu alanlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Young Uyumsuz Şema Modeli

<i>Şema Alanı</i>	<i>Şema Boyutu</i>
<i>Zedelenmiş Otonomi</i>	Bağımlılık/Yetersizlik Başarısızlık İç içe geçme/Gelişmemiş Benlik Tehditler Karşısında Dayanıksızlık
<i>Kopukluk ve Reddedilmişlik</i>	Duygusal Yoksunluk Güvensizlik/İstismar Terk Edilme/İstikrarsızlık Sosyal izolasyon/Yabancılaşma Kusurluluk/Utaç
<i>Zedelenmiş Sınırlar</i>	Yetersiz Özdenetim Hak Görme/Büyüklik
<i>Diğerlerine / Başkalarına Yönelim</i>	Boyun Eğicilik Onay Arayıcılık Kendini Feda
<i>Aşırı Tetikte Olma ve Baskılama</i>	Duygusal Yoksunluk Karamsarlık Yüksek Standartlar Cezalandırılma

1. Zedelenmiş Otonomi: Bu alanda şemaları olan bireyler, ailelerinden ayrı kalamayacaklarını düşünür ve bağımsız olarak hareket edemeyeceklerine inanırlar. Kendi kimliklerini oluşturmakta ve bağımsız bir yaşam kurmada zorlanırlar. Çocuğun güvenini zedeleyen, aşırı korumacı ya da çocuğu desteklemede yetersiz aile yapısı görülür (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Shorey, Stuart ve Anderson, 2013; Arslan, 2016; Nicol ve ark., 2020).

a. Bağımlılık / Yetersizlik: Bireyin, diğer kişilerden yardım almadan, kendine bakma, günlük sorunları çözebilme, muhakeme yapabilme, iyi kararlar verme gibi günlük sorumluluklarını yetkin bir şekilde yerine getiremeyeceğine inanmasıdır. Genellikle çaresizlik olarak kendisini gösterir. “Çaresizim ve zorluklarla başkaları olmadan baş edemiyorum.”

b. Başarısızlık: Başarıya ulaşılan alanlarda (*okul, spor, kariyer gibi*) kişinin başarısız olduğuna, eylemlerinde sürekli başarısız olacağına veya akranlarına oranla temelde yetersiz olduğuna inanmasıdır. Birey aptal, beceriksiz, yeteneksiz, düşük statüde, diğer bireylerden

daha az başarılı olduğu inançlarına sahiptir. "Asla hiçbir şeyde başarılı olamayacağım, ben aptalım".

c. İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik: Diğer bireylere karşı (genellikle ebeveynlere) aşırı duygusal yakınlık hissetmedir. Birey, bağ kurduğu kişi olmadan hayatta kalamayacağına ya da mutlu olamayacağına inanır. Genellikle bir boşluk ve çöküntü hissi, yön bulamama veya aşırı durumlarda kişinin varoluşunu sorgulaması olarak deneyimlenir. "Kendi kimliğim yok"

d. Tehditler Karşısında Dayanıksızlık: Bireyin başına he an bir felaket geleceğine ve bunu önleyemeyeceğine yönelik abartılı korku hissetmesidir. Korkular, tıbbi felaketlere (*Kalp krizi, AIDS*), duygusal felaketlere ve dış kaynaklı felaketlere (*Asansörün bozulması, uçak kazası, deprem*) odaklanır. "Başıma kötü bir şey gelecek." (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Nicol ve ark., 2020).

2. Kopukluk ve Reddedilmişlik: Bu alanda şemalara sahip olan bireyler çevreleriyle güvenli ve tatmin edici ilişkiler kurmakta güçlük çekerler. Güvenlik, kabul, ait olma, sevgi ve saygı gibi ihtiyaçlarının karşılanmayacağına inanırlar. Mesafeli, soğuk, reddedici ve çocuğu istismar eden aile yapısı görülür (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Arslan, 2016; Nicol ve ark., 2020).

a. Duygusal Yoksunluk: Bireyin duygusal destek isteğinin diğerleri tarafından yeterince karşılanmayacağına inanmasıdır. "Hiç kimse benimle ilgilenmeyecek veya beni desteklemeyecek." Üç ana yoksunluk biçimi vardır:

* **Bakımdan Yoksun Kalma:** İlgi, şefkat, sıcaklık veya arkadaşlık eksikliği.

* **Empatiden Yoksun Kalma:** Başkalarından anlayış, dinleme, kendini açma veya karşılıklı duygu paylaşımı eksikliği.

* **Korumadan Yoksun Kalma:** Başkalarından güç, yön veya rehberlik eksikliği.

b. Güvensizlik/İstismar: Kişinin diğer insanlar tarafından incitileceği, suistimal edileceği, aşağılanacağı, aldatılacağı, manipüle edileceği ya da çıkar sağlanacağı beklentisinde olmasıdır. Genellikle, bireyde, verilen zararın kasıtlı olarak ya da haksız veya aşırı ihmal sonucunda olduğu algısı vardır. "Başkaları eninde sonunda beni taciz edecek veya beni incitecek"

c. Terk Edilme/İstikrarsızlık: Duygusal olarak dengesiz ve öngörülemez oldukları, güvenilmez oldukları veya yalnızca düzensiz olarak ortaya çıktıkları için başkalarının duygusal destek, bağlantı ya da güç sağlamaya devam edemeyeceğini hisseder. "Değer verdiğim herkes eninde sonunda beni terk edecek"

d. Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma: Kişinin çevresinden ve dış dünyadan izole edildiğini, diğer insanlardan farklı olduğunu ya da herhangi bir grup veya topluluğun parçası olmadığını hissetmesidir. "*Herkesten farklıyım, ait değilim*"

e. Kusurluluk/Utanç: Bireyin birçok önemli yönden kusurlu, kötü, istenmeyen ya da aşağılık olduğu veya açığa çıkarsa başkaları tarafından sevilemeyeceği duygusu hissetmesidir. Başkalarının yanında güvensiz hissetme, eleştiriye, reddedilmeye ve suçlamaya karşı aşırı duyarlılık ya da bireyin algılanan kusurlarıyla ilgili utanç duygusu hissetmesi şeklinde görülebilir. Bu kusurlar özel (*bencillik, öfkeli dürtüler, kabul edilemez cinsel arzular*) veya kamusal (*istenmeyen fiziksel görünüm, sosyal beceriksizlik*) olabilir. "*Kendimi kandırıyorum. Sevilmeye layık değilim*" (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Nicol ve ark., 2020).

3. Zedelenmiş Sınırlar: Bu alanda şemaları olan bireyler sınır koymakta ve gerçekçi hedeflere ulaşmakta zorlanır. Dürtülerini kontrol altına almada, anlık zevklerini ertelemede, verdikleri sözleri yerine getirmede ve uzun vadeli hedefler oluşturmada sorun yaşar. Sorumluluk alma, iş birliği yapma ve hedefler belirlemede sorun yaşayan, disiplin ve sınırlamalardan ziyade izin verme, aşırı hoşgörü gösterme, üstünlük duygusu ile karakterize aile yapısı görülür. Bazı durumlarda, çocuk normal düzeydeki rahatsızlığı tolere etmeye zorlanmamış veya yeterli gözetim, yönlendirme ya da rehberlik yapılmamış olabilir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Arslan, 2016; Nicol ve ark., 2020).

a. Yetersiz Özdenetim: Kişinin kişisel amaçlarına ulaşması ya da duygu ve dürtülerinin aşırı ifadesini dizginlemesi için yeterli özdenetim ve engellenme toleransı göstermede yaygın bir güçlük yaşaması ya da bunu reddetmesidir. "*Hayal kırıklığına tahammül edemiyorum veya duygusal dürtülerimi kontrol edemiyorum*"

b. Hak Görme/Büyüklik: Bireyin diğer insanlardan üstün olduğuna, özel hak ve ayrıcalıklara sahip olduğuna inanmasıdır. Çoğu zaman neyin gerçekçi olduğuna, başkalarına maliyeti ne olursa olsun, kendi her istediğini yapabilmesi ya da istediklerine sahip olması gerektiği konusunda ısrar etmeyi içerir. "*Diğerlerinden daha önemliyim ve özel haklara sahibim*" (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Nicol ve ark., 2020).

4. Diğerlerine/Başkalarına Yönelim: Bu alanda şemaları olan bireyler sevgi ve onay kazanmak, bağ hissini sürdürmek veya misillemeden kaçınmak için kendi gereksinimlerinden ziyade diğerlerinin gereksinimlerine, arzularına, duygularına ve tepkilerine aşırı odaklanır. Bu ailelerde yetişen çocuklar sevgi, ilgi ve onay kazanmak için kendi yönelimlerini bastırır. Bu tür ailelerde ebeveynlerin duygusal istek ve ihtiyaçları, çocuğun istek, ihtiyaç ve

duygularından daha değerlidir ve önce gelir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Arslan, 2016; Nicol ve ark., 2020).

a. Boyun Eğicilik: Kişi kendini baskı altında hissettiği için kontrolü başkalarına aşırı teslim etme; öfke, misilleme veya terk edilmekten kaçınmak için boyun eğme davranışı gösterir. Bireyde kendi arzularının, görüş ve duygularının diğer bireyler için önemsiz olduğu algısı mevcuttur. Birey sıklıkla kapana kısılmış hisseder ve aşırı duyarlılıkla birlikte aşırı itaat davranışları gözlenir. Genellikle, uyumsuz semptomlarla (*pasif-agresif davranış, psikosomatik semptomlar, kontrolsüz öfke patlamaları, madde bağımlılığı, sevginin geri çekilmesi, "harekete geçme"*) kendini gösteren bir öfke oluşumu gözlemlenir. "*Kendi ihtiyaçlarıma öncelik verirsem insanlar misilleme yapacak ve sinirlenecek.*" Boyun eğme iki ana biçimde görülür:

- * *İhtiyaçlar açısından boyun eğme:* Kişinin karar, tercih ve arzularının bastırılması.
- * *Duygusal açıdan boyun eğme:* Duyguların, özellikle de öfke duygusunun bastırılması.

b. Onay Arayıcılık: Gerçek benlik duygusu geliştirmek yerine çevredeki insanlardan onay alma, onlar tarafından tanınma ve onlara uyum sağlamak için aşırı çabalama davranışları sergilemedir. Kişinin itibar duygusu, kendi doğal eğilimlerinden çok, diğer bireylerin tepkilerine bağlıdır. Bazen onay, hayranlık ya da ilgi kazanma aracı olarak (*güç ya da kontrol için değil*) statü, görünüş, sosyal kabul, para ya da başarıya aşırı vurgu yapılır. Sıklıkla reddedilmeye karşı aşırı duyarlılıkla ya da gerçek veya tatmin edici olmayan önemli yaşam kararlarıyla sonuçlanır. "*Başkaları beni sevmiyorsa/saygı duymuyorsa benim bir değerim yok*"

c. Kendini Feda: Günlük olaylarda, kişinin kendini tatmin etmeyi erteleme pahasına başkalarının ihtiyaçlarını gönüllü olarak karşılamaya aşırı odaklanmasıdır. Başkalarına acı vermeyi önlemek, bencil hissetmekten ve sonucunda suçluluk duymaktan kaçınmak veya başkalarıyla bağlantıyı sürdürmek için muhtaç hissetmek bu durumun en yaygın nedenleridir. Genellikle diğer bireylerin acısına karşı akut bir duyarlılıktan kaynaklanır. Bazen birey kendi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını hisseder ve bu durum bakım verilenlere karşı kızgınlığa yol açar. "*Kendi ihtiyaçlarıma öncelik verdiğimde bencil oluyorum*" (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Nicol ve ark., 2020).

5. Aşırı Tetikte Olma ve Baskılama: Aşırı tetikte olma ve baskılanma alanında şemaları olan kişiler kendini ifade etme, yakın ilişkiler kurma ya da sağlık uğruna kendi duygu, dürtü ve seçimlerini bastırmaya veya performans ve etik davranışla ilgili katı, içselleştirilmiş kural

ve beklentileri karşılamaya çok fazla odaklanır. Kendi yaşamlarında aşırı uyanık, mükemmeliyetçi ve temkinli olma eğilimindedirler. Acımasız, talepkâr ve cezalandırıcı, mükemmeliyetçi, kurallara uyan ve hatalardan kaçınan aile yapısı gözlemlenir. Genellikle alttan alta bir karamsarlık vardır ve kişi her zaman uyanık ve dikkatli olmazsa işlerin bozulabileceği endişesine sahiptir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Arslan, 2016; Nicol ve ark., 2020).

a. Duygusal Yoksunluk: Bireyler diğer bireyler tarafından onaylanmamaktan, dürtülerinin kontrolünü kaybetmekten ya da utanç duygusu hissetmekten kaçınmak için kendi hareketlerini, duygularını ya da iletişimlerini aşırı biçimde engeller. "*Eğer gerçek duygularımı ifade edersem, başkalarını gücendiririm/ incitirim*" En yaygın ketlenme alanları şu şekildedir:

- * *Öfke ve saldırganlığın ketlenmesi*
- * *Neşe, sevgi, oyun, heyecan gibi olumlu dürtülerin engellenmesi*
- * *Bireyin duygu, ihtiyaç gibi durumlar hakkında özgürce iletişim kurmada zorlanması*
- * *Rasyonelliğe aşırı vurgu yapma*

b. Karamsarlık: Birey acı, ölüm, hayal kırıklığı, suçluluk, kızgınlık, potansiyel hatalar, ihanet gibi hayatın olumsuz yönlerine odaklanır. Beklentileri abartılıdır. Genellikle aşağılanmaya, mali kayba, çöküşe, ya da kötü bir duruma düşmeye yol açabilecek hatalar yapmaktan aşırı derecede korkar. Olası olumsuz sonuçları abarttıkları için, bu bireyler kronik endişe, uyanıklık veya kararsızlık ile karakterize edilir. "*Hayat kötüdür, zaten sonra ölürsün.*"

c. Yüksek Standartlar: Birey eleştiriden kaçınmak için çok yüksek içselleştirilmiş davranış standartlarını karşılaması gerektiğine inanır. Tipik olarak, duyguları baskılamada zorlanma ile kendine ve başkalarına karşı aşırı eleştirel olmakla sonuçlanır. Sağlık, zevk, özgüven, rahatlama, başarı duygusu veya tatmin edici ilişkilerde önemli derecede bir bozulma vardır. "*Ne yaparsam yapayım, yeterince iyi değil.*" Yüksek standartlar tipik olarak şu şekilde görülür:

- * *Mükemmeliyetçilik, detaylara aşırı özen gösterme ya da kişinin kendi eylemlerinin normlara göre ne kadar iyi olduğunu hafife alması söz konusudur.*
- * *Gerçekçi olmayan yüksek ahlaki, kültürel, dini veya etik ilkeler dahil olmak üzere hayatın farklı alanlarında katı kurallar ve "olması gerekenler (-meli; -malı) " vardır.*
- * *Zaman ve verimlilikle meşgul olma, daha fazlasını başarma ihtiyacı hissetme vardır.*

d. Cezalandırılma: Bireyler, yaptıkları hataların sonucu olan diğer insanlar tarafından sert bir şekilde cezalandırılmaları gerektiğine inanır. Kendi beklenti ya da standartlarını karşılamayan

insanlara (kendisi dahil) karşı öfkeli, cezalandırıcı, hoşgörüsüz ve sabırsız olma eğilimindedirler. Genellikle, hafifletici özellikteki durumları dikkate alma, insani kusurlara izin verme veya empati kurma konusundaki isteksizlik nedeniyle kişi kendisi veya başkaları tarafından yapılan hataları affetmekte zorlanır. "*Hata yaptığım için sert bir şekilde cezalandırılmalyım*" (Young, Klosko ve Weishaar, 2003; Nicol ve ark., 2020).

2.4 Kişilik ve Kişiliğin Gelişimi

Kişilik; bireyin kendine özel, diğer insanlardan ayıran, bireyin kendisi ve dış dünya ile ilişkisinin niteliğini belirleyen doğuştan gelen ya da sonradan kazanılan özelliklerin bütünüdür (Çiftçiöğlü, Polat ve Eren, 2016; Malak Akgün, 2017; Ulusoy, Akfırat ve Tura, 2018; Bulut ve Yıldız, 2020). Kuramcıların kişiliği tanımlarken birleştiği ortak görüşlerden biri, bireyin yaşamında çocukluk döneminin, özellikle ilk altı yılın kişiliğe oldukça büyük bir etkisi olduğudur. Kişilik genetik özelliklerin yanında çevre ile etkileşim sonucunda da gelişim gösterir (Ulusoy, Akfırat ve Tura, 2018). Sağlıklı bir kişilik oluşumu, aile bireylerinin olumlu ve tutarlı sevgi tutumlarına bağlıdır. Çünkü aile, çocuk için en önemli ve ilk sosyal deneyimini yaşadığı ortamdır (Çiftçiöğlü, Polat ve Eren, 2016). Ebeveynleri ile sağlıklı ve doyum veren ilişkiye sahip olan bireyler çevreleri ile daha kolay ilişki kurabilir (Özdemir ve ark., 2012).

Bağlanma kuramının öncülerinden olan Bowlby'e göre, ebeveynlerin tekrarlayan davranış örüntüleri, erken çocukluk döneminde çocukların zihinsel şemalarının şekillenmesinde rol oynar ve bu şemalar çocuk üzerinde yaşam boyu süren etkilere sahiptir (Kesebir ve ark., 2011). Diğer bir ifadeyle, erken çocukluk döneminde çocuklar ebeveynlerini örnek alarak anne babanın kişilik özelliğini taklit eder ve ahlaki ve kültürel değerlerini de benimser. Ebeveynlerin çocuklarına karşı olumlu (*demokratik*) ve olumsuz (*koruyucu ve otoriter*) tutumları kişiliğin gelişimini etkiler (Özdemir ve ark., 2012).

Demokratik ebeveyn tutumu, çocuğun kişilik gelişimi için en uygun tutumdur. Ebeveynler çocuklarına karşı koşulsuz sevgi ve saygı gösterirken hem çocuklarını denetler hem de çocuklarının ihtiyaçlarının karşılanmasına fırsat tanır. Anne ve babanın davranışları birbirleriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Çocuğun bazı davranışları yapmasına belirli sınırlar içerisinde izin verilir ve çocukta sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanır. Anne ve baba çocuğun kendine has bir kapasitesi olduğunun bilincindedir ve çocuğun özgürce gelişmesi ve yeteneklerini ortaya çıkarmasına izin verilir.

Koruyucu ebeveyn tutumunda, anne-baba çocuklarını aşırı denetler ve korur. Çocuğun yapabileceği birçok şey ebeveynler tarafından yapılır ve çocuğun yaşayarak öğrenmesi

engellenmiş olur. Her konuda gereğinden fazla müdahale edilerek çocuğun kendi özgüvenini geliştirmesine ve kendine yetebilecek hale gelmesine engel olunur. Sonuç olarak kendi başına karar veremeyen ve bağımlı çocuklar yetişir.

Otoriter ebeveyn tutumunda ise, anne-baba çocuğun kişilik özelliği, gelişim düzeyi, istek ve ihtiyaçlarını dikkate almaz ve çocuklarının kendi istekleri (anne-babanın isteği) doğrultusunda ve onların uygun gördüğü şekilde davranmalarını ister. Çocuk çok sık cezalandırılır. Bu ortamda büyüyen çocuklar duygu ve düşüncelerini özgürce belirtemez. Bu tutum, çocukların bağımsız kişilik gelişimini engeller ve benlik saygısını düşürür. Özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini de artırır (Sezer, 2010; Özdemir ve ark., 2012).

Kişiliği ölçmek ve ortak görüş sağlayabilmek için birçok yaklaşım ve teori geliştirilmiştir. Kişiliği boyutsal olarak ele alan modellerden biri McCrae ve Costa (1987)'nin geliştirdiği "*Beş Faktör Kişilik Modeli*"dir (Bulut ve Yıldız, 2020). Bu çalışma kapsamında yapılacak kişilik değerlendirmesi "*Beş Faktör Kişilik Modeli*" doğrultusunda gerçekleştirileceği için, burada sadece bu model tanıtılmıştır.

2.4.1 Beş Faktör Kişilik Modeli

Kişilik kavramını araştıran McCrae ve Costa (1989)'ya göre kişilik, bireyin farklı durumlar karşısında verdiği davranış ve tepkilerini açıklayan, sürekliliği olan, kişilerarası, motivasyonel ve duygusal deneyime dayalı etkileşimdir. Kişilik üzerine yaptıkları araştırmalar sonucunda kişiliğin beş temel boyuttan meydana geldiğini bildirmiş ve bu beş temel boyutu "*nevrotiklik*", "*dışa dönüklük*", "*uyumluluk*", "*açıklık*" ve "*öz disiplin*" olarak belirlemişlerdir (Doğan, 2013; Trull ve Widiger, 2013; Çetin, Yeloğlu ve Basım, 2015; Bilgin, 2017a; Nam ve Akbay, 2020; Demirkol ve Aslan, 2021; Turhan ve Tiftik, 2022).

Nevrotiklik; duyguların olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkması olarak tanımlanmıştır (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018). Kaygı, karamsarlık ve güvensizlik nevrotikliğin temel kavramlarıdır. Bu bireyler gergin, korkulu, öfkeli, kızgın, güvensiz, endişeli olma gibi kişilik özelliklerine sahiptir. Ayrıca üzüntülü, umutsuz, suçlu ve huzursuz hissetme eğilimleri de vardır (Demirkol ve Aslan, 2021; Turhan ve Tiftik, 2022). Düşük benlik saygısı ve akılcı olmayan mükemmeliyetçilik düşünceleri vardır. Kendilerine acıma eğilimi gösterirler ve sosyal yaşantılarında ilişki kurmakta ve sürdürmekte zorluk çekerler (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018; Demirkol ve Aslan, 2021). Nevrotik özellik gösteren bireylerde, anne-baba ile ilgili sorunlar da ön plana çıkmaktadır (Çiçek ve Aslan, 2020). Nevrotiklik özelliği düşük olan

bireyler ise kendine güvenir, daha sakindir ve yaşam doyumları yüksektir (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018).

Dışa Dönüklük; bireyin diğer bireyler ile arasındaki iletişimin derecesi yani bireyin enerjisini dış dünyaya yönlendirme düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018; Çiçek ve Aslan, 2020). Dışa dönük bireyler daha enerjik, geniş sosyal çevreye sahip, güçlü arkadaşlık ilişkileri olan bireyler olarak ifade edilmektedir. Kendilerini daha rahat ifade ederler ve iletişimleri kuvvetlidir. Stres altındayken çözüm odaklı yöntemler bulur ve uygularlar (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018). Dışa dönüklük puanı düşük olan içe dönük bireyler ise daha utangaç, çekingen, sessiz, soğuk ve mesafelidir (Çiçek ve Aslan, 2020). İçe dönük bireyler asosyal ya da düşük enerjili değil, ancak toplum içerisinde pasif olan bireylerdir. Enerjilerini çevre ve arkadaşları yerine kendi iç dünyalarına çevirir (Demirkol ve Aslan, 2021).

Uyumluluk boyutu kişiliğin daha insancıl yönüne vurgu yaparak merhamet, iyi huylu, yardımsever, güvenilir, cömert ve hoşgörölü olma gibi özellikleri değerlendirir (Çiçek ve Aslan, 2020; Demirkol ve Aslan, 2021). Bu bireyler ilişkilerinde kibar, samimi, hırslı olmayan, kendilerinden önce başkalarını düşünen kişiler olarak tanımlanır (Parlak ve Koçoğlu Sazkaya, 2018). Uyumluluk seviyesi düşük olan bireyler ise tam tersi özelliklere sahiptir. Alaycı, kaba, iş birliği yapmayan, şüpheli ve manipölatif davranışlar sergileyen bireylerdir. Kendi çıkar, düşünce ve inançları için diğer bireylerle tartışabilir (Demirkol ve Aslan, 2021).

Öz Disiplin boyutu bireyin disiplin ve kontrol sahibi olup olmadığını ölçen bir boyuttur. Öz disiplin boyutundan yüksek puan alan bireyler çalışkan, hırslı ve kararlıdır (Demirkol ve Aslan, 2021). Çevreleri tarafından düşünceli, detaycı ve iyi dürtü kontrolüne sahip olarak tanımlanır. Genellikle anlık hareket etmezler (Turhan ve Tiftik, 2022). Öz disiplin seviyesi düşük olan bireyler ise iradesiz, dağınık, ihmalkar, işten kaçan bireylerdir (Demirkol ve Aslan, 2021).

Açıklık boyutu, bireylerin yeni deneyimlere nasıl yaklaştığı ile ilgilidir (Demirkol ve Aslan, 2021). Açıklık boyutu yüksek olan bireyler yaratıcıdır ve hayal güçleri gelişmiştir. Sanata karşı ilgilidir ve meraklıdır (Çiçek ve Aslan, 2020; Demirkol ve Aslan, 2021). Yeni şeyler keşfetmekten ve denemekten zevk alırlar. Seyahat etmeyi severler (Turhan ve Tiftik, 2022). Açıklık boyutundan düşük puan alan bireyler ise daha gelenekseldir. Sorgulamaz ve merak etmezler, kendi rutinlerine ve bildiklerine bağlıdır. Bu bireylerin hayal güçleri sınırlıdır ve

çevreleri tarafından ayağı yere basan ve gerçekçi olarak tanımlanırlar (Çiçek ve Aslan, 2020; Demirkol ve Aslan, 2021; Turhan ve Tiftik, 2022).

Tablo 3. Beş Faktör Kişilik Boyut, Tanım ve Alt Özellikleri

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	ÖLÇÜLEN ÖZELLİK	TANIM	ALT ÖZELLİK
NEVROTİKLİK	Sakinlik Duygusal Kararlılık	Öfke, endişe ve üzüntü gibi olumsuz duygular sık yaşanır. Kişilerarası ilişkilerinde duyarlı olma eğilimi vardır.	Endişeli Kızgın ve bunalımlı Dürtüsel, savunmasız
DIŞA DÖNÜKLÜK	Sosyallik Coşku	Aktivite yapmaktan ve sosyalleşmekten zevk alır Enerjiktir ve konuşkandır Kararlıdır	Girişken ve sosyaldır Sıcakkanlıdır Heyecan arayan bir yapıya sahiptir Olumlu duygusal yapı bulunur.
UYUMLULUK	Dostluk Nezaket	Kendi fikir ve seçimleri yerine diğer bireylerle aynı fikirde olur ve onlarla birlikte hareket eder Saygılı ve anlayışlıdır	Güvenilirdir ve güvenir Basit bir kişilik yapısıdır Fedakar ve uysaldır Mütevazidir
ÖZ DİSİPLİN	Organize olma İş ahlakı	Kurallara uyar, Dikkatli ve çalışkandır	Yetenekli Düzenli Saygılı Başarı odaklı, planlı
AÇIKLIK	Yaratıcılık Merak	Yeni sanat aktiviteleri, fikir ve değerleri, duyguları ve davranışları takdir eder.	Fantezi eğilimli Duygulara açık Yeni ve farklı fikirlere açık Farklı değer ve inançlara açık

Beş faktörlü kişilik modeli araştırmalarda daha fazla benimsenmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun nedenleri;

- Modelin deneysel çalışmalar sonucu oluşturulması,
- Ölçülen özelliklerin sürekliliğinin değişmemesi,
- Biyolojik temellere sahip olması,
- Farklı grup ve kültürlerde de geçerliliğinin olması,
- Kullanımının ve değerlendirmesinin kolay olmasıdır (Doğan, 2013)

2.5 Sosyal Yetkinlik

Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre yetkinlik “*yetkin olma durumu, olgunluk, mükemmeliyet*” olarak, yetkin ise “*gerekli olgunluğa erişmiş, olgun, mükemmel*” olarak tanımlanmaktadır (Karahana ve Kav, 2018). Yetkinlik, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik esnek ve uygun tepkiler verebilmesi için geliştirdiği bir beceridir (Uysal ve Akman, 2016). Sosyal Öğrenme Kuramı'nın öncülerinden olan Bandura (1982) ise yetkinliği; bireylerin bilişsel, davranışsal ve sosyal becerilerini organize ederek, amaçlarına ulaşırken kendi kapasiteleri çerçevesinde, farklı davranış şekilleri geliştirmelerine kaynak olan inanç olarak açıklamıştır. Bireylerin yetkinlik inancı, biçimine ve içeriğine göre bir veya daha fazla kaynaktan etkilenebilir (Çelikkaleli ve Akbay, 2013; Demir ve Gündüz, 2014).

Sosyal yetkinlik, bireyin kendisini ve sosyal ilişkilerini yönetebilmesi için gereken sosyal yeterliğe sahip olması veya yeterli sosyal davranışlar sergileyebilmesidir (Gülay Ogelman ve ifti Topaloğlu, 2012). Sosyal yetkinlik, bireyin yaşamında kişisel bir özellik olarak ortaya çıkar. Problem çözebilme, sosyal ilişkilerin korunması ve sürdürülmesi, etkili öğrenme, toplum içerisinde aktif görev alabilmek için sosyal yetkinlik önemlidir. Ayrıca bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde kendilerini güvende hissetmesi, verimli olması ve bunun sonucunda kendilerini yetkin olarak algılaması ve değerlendirmesi için sosyal yetkinlik gereklidir. Sosyal yetkinlik, birbiriyle ilişki içerisinde olan bilişsel, sosyal, kişisel ve duyuşsal boyutlardan oluşur. Yaş, cinsiyet, rol, statü, kültür gibi faktörleri içeren bu boyutlar, bireyin sosyal yetkinlik algısı üzerinde etkilidir (Ateş, 2016).

Çocuğun sosyal yetkinlik ve duyuğ düzenleme becerilerinin gelişiminde ailenin etkisi oldukça büyüktür (Ural ve ark., 2015). Çünkü bireyin sosyal yetkinlik algısına ilişkin özellikleri erken çocukluk döneminde şekillenmeye başlayarak bireyin gelecekteki tutum ve davranışlarını etkiler. Anne babanın çocuğun davranışlarına gösterdikleri olumlu ya da olumsuz tepkiler,

çocukla kurulan iletişim ve bağ çocuğun ilk sosyal becerilerini şekillendirir (Liman, 2020). Yeterli sosyal becerilere sahip bireyler de sağlıklı ilişkiler kurar, iş birliği içerisinde başarılı ve mutlu bir şekilde yaşar, diğer bireylerin hakları ve duygularına saygı duyabilir, istemediği, kendisi için uygunsuz olan istekleri geri çevirebilir ve gerektiğinde yardım isteyebilir (Gür ve ark., 2015).

Sosyal olarak yetkin olan bir çocuk, erken çocukluk döneminde ebeveyni ile duygusal yönden güçlü bağ kurar, diğer yetişkinlerle ve kendi akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirir. Erken çocukluk dönemindeki bir çocuktan oyun gruplarına kabul edilme, özgüvene sahip olma, yardımlaşma, iş birliği yapma ve paylaşma, duygularını ifade edebilme, çevresi ile sağlıklı iletişim kurabilmesi gibi becerilere sahip olması beklenir (Ural ve ark., 2015; Liman, 2020; Işıksolu Aysel ve Tok, 2022). Sosyal yetkinliğin gelişmesinde gerekli olan diğer faktör ise duygusal becerilerdir (Koçyiğit, Sezer ve Yılmaz, 2015). Sosyal yönden yetkinliğe sahip olan bir çocukta bulunması gereken en önemli duygusal beceri duygu düzenleme becerisidir. Duygu düzenleme becerisi kalıtım, çevre ve bunların etkileşimi sonucu gelişir. Diğer bir ifade ile duygu düzenleme, ebeveynlerin etkisiyle gelişir. Bu nedenle duyguların ifade edilmesinde ebeveynin çocuğa gösterdiği sosyal işaretler önemlidir (Seçer, 2016).

Sosyal becerileri yetersiz olan çocukların akran ilişkilerinde daha sık dışlandığı; yıkıcı ve saldırgan davranışlar sergileyen çocukların ise sosyal etkileşimlerinde akranlarından daha az kabul gördüğü bulunmuştur. Okul-öncesi dönemde akranlarıyla sosyal becerileri ile ilgili sorun yaşayan çocuklar, ileriki okul zamanlarında da saldırgan davranışlar sergileyebilmektedir (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012). Bu nedenle okul öncesi dönemde olan çocuklarda duygusal ve davranışsal problemler ilgili yapılan araştırmalar önemlidir (Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, 2012).

Davranışsal problemler genellikle iki şekilde ortaya çıkar. Bunların ilki dürtüsellik, saldırganlık ve hiperaktivite gibi davranışları içeren dışsallaştırılmış davranış problemleri; ikincisi ise utanma, içe kapanıklık, sosyal çekingenlik ve endişeli olma gibi davranışları içeren içselleştirilmiş davranış problemleridir. Eğer erken çocukluk döneminde dışsallaştırılmış davranış sorunları için önlem alınmazsa, çocuk ileriki yaşlarında şiddete meyilli ve psikolojik problemlere sahip bir yetişkin olabilir (Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, 2012; Yaralı ve Özkan, 2016). Çocuklarda okul öncesi dönemde görülen saldırganlığın kısa ve uzun süreli etkileri olabilir. Kısa sürede akranlar tarafından reddedilme, sevilme, başarısızlık, depresyon, anksiyete, çekingenlik, yetersiz problem çözme becerisi, dikkat eksikliği ve uyum problemleri

gibi etkiler görülürken uzun süreli etkileri ise depresyon, yalnızlık, olumsuz benlik algısı, suç işleme, madde kullanımı, okulu bırakma gibi davranışlar gözlemlenebilir (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012). İçselleştirilmiş davranış sorunlarının erken tespit edilememesi ve önlenmemesi ise depresyon gibi ruhsal sorunlara ve bireylerin kendilerini toplumdan dışlamasına neden olabilir (Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, 2012; Yaralı ve Özkan, 2016).

Sosyal yetkinlik, bireyin hayatı boyunca edineceği becerileri için bir ön koşuldur. Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan ve çözümlenmeyen davranış problemleri, çocuğun sosyal çevreye uyumunu ve kabulünü etkileyerek çocuğun sosyal yönden yetkin olmasını engeller. Sosyal çevre, çocuğun sosyal yetkinlik düzeyine önemli ölçüde etki sağlar. Çocuğun davranışları, etkileşimde bulunduğu aile ve akran gruplarının tepkileri bağlamında ele alınır. Çocuğun en çok etkilendiği grubun aile olduğu göz önünde bulundurulduğunda, literatürde, sıklıkla anne babaların görevlerini sağlıklı olarak yerine getirmelerinin önemine neden vurgu yapıldığı daha iyi anlaşılacaktır. Bu da anne babanın *ebeveyn öz yeterlik* algısının yüksek olması ile mümkündür (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012).

2.6. Cezaevinde Kadın Mahkumların ve Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerini Geliştirmede Psikiyatri Hemşiresinin Rolü

Bütün bireyler, özgürlüklerinden yoksun bırakılmayla karşı karşıya kaldıklarında, bu durumun kendisinin ve aile üyelerinin yaşamları üzerinde yaratabileceği etkilerden dolayı kaygı duyar. Özellikle yaşı küçük ve bakım verenine bağımlı olan çocuklar için, bakım vereninden ayrılmak, çocuğun yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Mahkum anne-babaya sahip çocukların sağlıklı bir hayat sürdürebilmeleri için gereken fiziksel, eğitsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması yönünden dezavantajı oldukları, şiddet ve istismara maruz kalma oranlarının ise akranlarına oranla daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Alejos, Brett & Zermatten, 2005; Çengelköylü ve ark., 2022).

Çengelköylü ve arkadaşlarının (2022) aktardığına göre, 14 Kasım 2018 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu verilerinde, ceza infaz kurumlarında 2018 yılı itibariyle;

- 743 çocuğun annesiyle beraber kaldığı,
- 543 çocuğun 0-6 yaş grubu arasında olduğu
- 200 çocuğun 4-6 yaş grubuna dahil olduğu

- 0-3 yaş grubundaki 543 bebekten 37'sinin ise 6 aydan daha küçük olduğu belirtilmiştir (Çengelköylü ve ark., 2022).

Birçok önde gelen kuramcıya göre kişiliğin temelleri erken çocukluk döneminde atılmaktadır. Freud, kişiliğin gelişimine etki eden pek çok durumun 5 yaş civarında olduğunu söylemiştir. Nesne ilişkileri kuramcılarında Melanie Klein, bakım verici ile kurulan ilişkinin, bireyin kişiliğini büyük bir oranda şekillendirdiğini savunmuştur. Bağlanma kuramının öncülerinden olan Bowlby ise, anne-çocuk ilişkisinde bağlanma stillerini incelemiş ve bebeğin bakım vereniyle kurduğu bağlanma türünün, gelecek yaşamında da insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendirdiğini ortaya koymuştur (Kapısız ve Karaca, 2018).

Bireyin, genellikle ilk bakım vereni görevini üstlenen anne, yaşamının ilk yıllarında birey için oldukça önemlidir. Annenin ilk olarak çocuk bakım ve gelişimi için gereken yeterli bilgi düzeyine, daha sonra ise bu bilgileri uygulayacak yetenek ve yeterliliğe sahip olması oldukça önemlidir (Gülay Ogelman ve Çiftçi Topaloğlu, 2012). Bakım verenin bu yeterliliklere sahip olmaması ise bazı sorunlara yol açabilmektedir. Bazı çocuklar, bakım vereninin dikkatini çekebilmek amacıyla, dışarıdan bakıldığında normal görünmeyen birtakım davranışlara başvurabilir. Bu davranışlar, bireyin içerisinde bulunduğu gelişim dönemine göre değişiklik gösterebilir. Yenidoğan bir bebek ağlama nöbetleri, sakinleşmeme ya da uyku sorunları gibi davranışlar sergilerken; ileri dönemlerde temizlik, tuvalet, uyku ve yeme davranışlarında sorunlar meydana gelebilir. Ayrıca tırnak yeme, parmak emme, saldırganlık (agresyon), enürezis, enkoprezis, savurganlık, kıskançlık, utangaçlık, inatçılık, yalan söyleme, çalma davranışı gibi yıkıcı davranış bozuklukları görülebilir (Kapısız ve Karaca, 2018).

Cezaevinde çalışan psikiyatri hemşiresi (*adli psikiyatri hemşiresi*) yukarıda bahsi geçen bir durumla karşı karşıya kaldığında ilk olarak çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine uygun olarak ruhsal durumunu değerlendirir. Değerlendirme sürecinde çocuk ile kurulacak terapötik ilişki ve iletişimin ilk adımları atılır. Burada önemli olan nokta, çocuğun kendisiyle ilgilenildiği, duyulduğu ve anlaşıldığı hissini yaşamasıdır. Bazı durumlarda çocuklar bakım ve tedaviye direnç gösterebilir, bir isyan davranışı içerisinde olabilir ya da yardım davranışını reddedebilir. Çocuklar bu davranışı bakım vericiyi denemek amacıyla da yapabilir. Ya da hemşireyi kızdırarak onun öfkeli ya da savunmacı bir yetişkin olup olmadığını görmek isteyebilir. Cezaevinde görev yapan psikiyatri hemşiresi (*adli psikiyatri hemşiresi*) sakin olmalı, çocuğa duygularını tanıması için fırsat vermeli ve çocukla direkt bir iletişim içerisinde olmalıdır. Eğer çocuk iletişimden kaçınıyorsa oyun, kukla gibi farklı teknikler ile onu iletişime

dahil edebilir (Baysan Arabacı, 2020). Böylece, çocukla kuracağı güvene dayalı ilişki aracılığı ile çocuğa temas ederek, dürüst ve tutarlı bir bakım yaklaşımıyla duygu düzenleme becerisini, sosyal yetkinliğini geliştirerek ruhsal bakımdan daha sağlıklı nesiller yetişmesine olanak sağlayabilir.

Tam tersi davranışlar gösteren, çekingen, içine kapanık çocuklarda da hemşirenin temel yaklaşımı yine çocuk ile güveni sağlamak olmalıdır. Cezaevinde çalışan psikiyatri hemşiresi (*adli psikiyatri hemşiresi*) çocuk ile iletişimde dürüst ve tutarlı olmalıdır. Çocukla sağlanan güven ilişkisinin ardından çocuk için huzurlu bir atmosfer oluşturulmalı ve çocuğu zorlamaksızın, kendi duygularını ifade etmesi için teşvik etmelidir. Çocuğun kendini tehdit altında hissetmediği durumlarda terapötik dokunma çocuk için güven kaynağı olacaktır. Cezaevinde çalışan psikiyatri hemşiresi (*adli psikiyatri hemşiresi*) çocuğun hedefleri, beklentileri ve isteklerini belirlemeli, daha sonra çocuğa başarabileceği gerçekçi hedefler koymasında yol gösterici olmalıdır (Çam ve Engin, 2014). Böylece, cezaevi koşullarında büyümek durumunda kalan nesillerin daha sağlıklı gelişimine olanak sağlanmış olacaktır. Bu araştırma sonucunda, bu kapsamda yürütülecek uygulamalara rehber olabilecek bilgiler elde edildiği öngörülmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Türü

Araştırma, niceliksel, tanımlayıcı, kesitsel ve ilişki arayıcı türdedir.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma, İzmir iline bağlı Aliğa 3 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yürütülmüştür. Araştırma verileri, etik kurul onayı ve kurum izni alındıktan sonra 6 Mayıs 2024 tarihinde bizzat araştırmacı tarafından toplanmıştır.

İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İzmir şehir merkezinden 80 km. uzaklıkta bulunan Ceza İnfaz Kurumu Kampüsü içerisindeki 31590 m² alan üzerine kurulu olan ve bir bölümü yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumudur. Kurum 900 hükümlü ve tutuklu barındırma kapasitesine sahiptir ve ortalama 750 (*adli, organize suç örgütü, terör örgütü, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası olan ve kız çocuk gibi*) tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Hükümlü ve tutuklunun talebi doğrultusunda, cezaevi dışında bakım vericisi bulunmayan 0-6 yaş grubu çocuklar da cezaevinde annelerinin yanında barınabilmektedir. Ceza infaz kurumunda buldukları sürede hükümlü ve tutukluların yararlanabileceği eğitim-öğretim, sosyal ve kültürel faaliyetler, hobi, müzik, iş-meslek faaliyetleri, spor faaliyetleri gibi kurslar bulunmakta, ayrıca iş ve meslek öğrenmeleri için iş yurdu atölyelerine katılımları teşvik edilmektedir (İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 2023).

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın yürütüldüğü sırada İzmir iline bağlı Aliğa 3 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çocuğu ile birlikte kalan 60 mahkum anne araştırma evrenini oluşturmuştur. Araştırma verilerinin toplandığı 6 Mayıs 2024 tarihinde terörle mücadele suçu kapsamında kurumda bulunan 20 mahkum anneden veri toplanmasına izin verilmediği için araştırmaya dahil edilmemiş, ceza infaz kurumunda bulunan geriye kalan 40 mahkum anneden 3-6 yaş arası çocuğu bulunan ve araştırmanın dahil olma kriterlerine uyan 15 mahkum anne araştırmanın örneklemi oluşturmuştur.

3.4. Dahil Olma ve Dışlanma Kriterleri

- Araştırmaya katılma konusunda gönüllü olan
- Anket formlarını doldurabilecek düzeyde okuma-yazma bilen
- Cezaevinde kendisiyle kalan 3-6 yaş çocuğa sahip olan kadın mahkumlar araştırmaya dahil edilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplamak amacıyla dört form kullanılmıştır. Bunlar:

1. Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenerek hazırlanmıştır (Demirbaşoğlu, 2019; Kabasakal, Akca ve Mucuk, 2019; Uçungan, 2019). Cezaevindeki annelerin; çocukluk, ebeveyn ve çocuklarının sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla 16 açık uçlu, 9 kapalı uçlu olmak üzere 27 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçme aracı, araştırmaya katılım gösteren mahkum annelerin öz bildirimine dayalı olarak doldurulmuştur.

2. Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ): Ölçek, Young (1994) tarafından 1994'te geliştirilmiş ve Türkçe geçerlik ve güvenirliği, Soygüt ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. 72 sorudan oluşan ölçek; anne-baba davranışının çocukta erken dönem uyumsuz şemalara neden olan temel davranışları yansıtmaktadır. Mahkum annelerden kendi anne-babasının ebeveynlik biçimine uyan davranışları 1 (*tamamen yanlış*) ile 6 (*ona tamamen uyuyor*) şeklinde 6'lı likert tipi cevaplandırmaları istenmiştir. Ölçeğin özgün formunda, 17 erken dönem uyumsuz şemanın temelini oluşturduğu düşünülen ebeveynlik biçimlerine karşılık gelen 17 alt boyut bulunmaktadır. Bu boyutlar; *“Duygusal Yoksunluk”* (ilk 5 maddeyi temsil eder. *Düşük puanlar şemanın oluşumuna neden olan ebeveynlik şekillerini belirttiği için bu 5 madde ters puanlanmaktadır*), *Güvensizlik/Suistimal Edilme, Terk Edilme/İstikrarsızlık, Bağımlılık/Yetersizlik, Kusurluluk/ Utanç, Başarısızlık, Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanaksızlık, Yüksek Standartlar, Hak Görme/Büyüklük, Kendini Feda, Yetersiz Öz Denetim, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Duyguları Bastırma, Karamsarlık, Cezalandırılma, Onay Arayıcılık, Boyun Eğiciliktir.* Yüksek puanlanan maddeler erken dönem uyumsuz şema oluşumuna neden olan olumsuz ebeveynlik tutumlarını gösterir. YEBÖ, algılanan ebeveynlik biçimlerini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ölçme aracı, araştırmaya katılım gösteren mahkum anneler tarafından doldurulmuştur. YEBÖ'nün anne formunun toplam iç tutarlık katsayısı .90; baba formunun toplam iç tutarlık katsayısı ise .91 olarak bulunmuştur (Soygüt, Çakır ve Karaosmanoğlu, 2008; Soygüt ve Çakır, 2009; Başbuğ, Cesur ve Durak Batıgün, 2016). Bu örneklem grubu için YEBÖ'nün anne formunun iç tutarlık katsayısı 0,94 baba formunun iç tutarlık katsayısı ise 0,93 olarak hesaplanmıştır.

3. Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ): Rammstedt ve John (2007) tarafından geliştirilen ölçeğin Horzum ve arkadaşları (2017) tarafından Türkçe geçerlilik ve güvenirliği yapılmıştır. BFKÖ, 5'li Likert tipi (*1-hiçbir zaman ve 5-her zaman*), 10 maddeden oluşan bir ankettir. *Dışadönüklük, Duygusal Denge (Nörotizm), Yumuşak Başlılık, Öz-Denetim ve Deneyime*

Açıklık şeklinde 5 alt boyuttan oluşmuştur. Her boyut 2 ölçek maddesine karşılık gelmektedir. Alt boyutların Cronbach alfa değerlerine baktığımızda; *Dışa Dönüklük* alt boyutu 0.82; *Yumuşak Başlılık* alt boyutu 0.79; *Öz Denetimlilik* alt boyutu 0.72; *Nevrotiklik* alt boyutu 0.81 ve *Deneyime Açıklık* alt boyutu ise 0.70 olarak bulunmuştur (Horzum ve ark., 2017; Derelioğlu, 2023). Bu ölçme aracı, araştırmaya katılım gösteren mahkum anneler tarafından doldurulmuştur. Bu örneklem grubu için ölçek alt boyutlarına ait Cronbach alfa güvenilirlik değerleri, *Dışadönüklük* alt boyutu için 0,24; *Yumuşak Başlılık* alt boyutu için ??; *Özdenetimlilik* alt boyutu için 0,63; “*Duygusal Denge (Nevrotiklik)*” alt boyutu için 0,74 ve “*Deneyime Açıklık*” alt boyutu için ise 0,12 olarak bulunmuştur.

4. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (SYDD-30): Dumas (1997) tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Çorapçı ve ark. (2010) tarafından yapılan ölçek (SYDD-30) okul öncesi dönem çocuklarda kullanılmaktadır. Hem çocukların zamanla gösterdiği değişim ve gelişimi görmek, hem erken müdahalede bulunulan çocuğu gözlemek hem de davranışsal sorun yaşayabilecek riskli çocukları belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. *Sosyal yetkinlik, anksiyete-içe dönüklük ve kızgınlık-saldırganlık* olarak üç alt boyut, toplam 30 madde bulunmaktadır. Her bir boyut 10 maddeden oluşmaktadır. *Sosyal yetkinlik (SY)* alt boyutu, *çocukların akranlarıyla birlikteyken gösterdiği iş birliği ve problemler karşısında gösterdiği olumlu özellikleri* ölçmektedir. *Kızgınlık-saldırganlık (KS)* alt boyutu, *akran ve yetişkin ilişkilerindeki uyumsuzluk, saldırganlık gibi (dışsallaştırma) sorunları, anksiyete-içe dönüklük (Aİ)* boyutu da *çocukların depresif duyguları, sosyal etkileşimlerde çekingen davranması (içselleştirme) gibi sorunları* göstermektedir. Ebeveynler tarafından doldurulabilen ölçek, 6'lı likert tipindedir (1= hiçbir zaman, 2-3= bazen, 4-5= sık sık, 6= her zaman). Ölçeğin Türkçe uyarlaması için yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmalarında, ölçeğin güvenilirlik katsayıları SY, KS ve Aİ alt boyutları için sırasıyla 0,88; 0,87 ve 0,84 olarak hesaplanmıştır (Çorapçı ve ark., 2010). Bu araştırmada, bu ölçme aracı, mahkum annelerin çocuklarına yönelik sosyal yetkinlik algılarını değerlendirmek amacıyla araştırmaya katılım gösteren mahkum annelerin öz bildirimine dayalı olarak doldurulmuştur. Çalışmamızda Sosyal yetkinlik alt boyutu için güvenilirlik kat sayısı 0,61; Kızgınlık-saldırganlık alt boyutu için güvenilirlik kat sayısı 0,69 ve anksiyete-içe dönüklük alt boyutu için güvenilirlik kat sayısı 0,62 olarak hesaplanmıştır.

Ölçek puanlama yönergesi doğrultusunda yüzdelerle sıralaması doğrultusunda değerlendirilmektedir. *Risk statüsüne girme olasılığı bulunan çocuklar belirlenirken;* normal dağılım göz önüne alındığında, yüzdelerle sıralamaları %70'in üzerinde olan çocukların sözü

edilen özellik için yüksek seviyede oldukları ve yüzdelik sıralamaları %30'un altında olan çocukların ise sözü edilen özellik için düşük seviyede oldukları düşünülmektedir. Diğer bir yandan, bir çocuğun risk statüsünde olup olmadığını değerlendirebilmek için iki kriteri göz önünde bulundurmak gerekmektedir:

a) *Yüzdelik sıralama değerinin, olumsuz özellikler için %90'nın üzerinde ve olumlu özellikler için %10'un altında olması ve*

b) *Olumlu özelliklerin düşük ve olumsuz özelliklerin yüksek olmanın yanı sıra, dengeleyici faktörlerin az görülmesi ya da hiç görülmemesi*

3.6. Araçların Uygulanması ve Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, cezaevinde 3-6 yaş arası çocuğu bulunan mahkum annelere bizzat ulaşarak, anket formlarını yüz yüze ve öz bildirim dayalı olarak doldurmaları suretiyle toplanmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, bilgisayar ortamında free trial version of SPSS Statistics (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 25.0 programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Verilerin analizinde, tanımlayıcı istatistikler (*sayı-yüzde dağılımı*) ve değişkenler arası ilişkinin değerlendirilmesinde korelasyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca, ölçeklerin puan ortalamaları, Cronbach-alpha güvenilirlik değerleri ve minimum-maksimum değerleri hesaplanmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi %95 güven aralığında $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

3.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın İzmir iline bağlı tek bir cezaevinde (*3 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu*) yürütülmüş olması sonuçların genellenememesine neden olan bir sınırlılığdır. Ayrıca, mahkum anneler ile birlikte kalan çocukların sosyal yetkinlik düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılan *SYDD-30 Ölçeği'nin*, izin alma süreçlerinde yaşanan güçlükler nedeniyle objektif bir dış gözlemci (*çocukların öğretmenleri gibi*) tarafından doldurulamamış olması, elde edilen verilerin annelerin öznel algılarını yansıtıyor olması da araştırmanın bir başka sınırlılığdır.

3.8. Araştırma Etiği

Araştırmada kullanılan ölçme araçları için ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapan yazarlardan kullanım izni alınmıştır. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onay (Tarih 18.01.2024; Sayı 0032) (EK.7) ve

araştırmanın yürütüleceği cezaevi yönetiminden (EK.9) ve Adalet Bakanlığı'ndan (Ek.10) uygulama izni alınmıştır. Ayrıca, araştırmaya katılma konusunda gönüllü olan tutuklu/mahkum anneler, sorulara daha güvenilir cevaplar verebilmeleri ve kendilerini rahat hissedebilmeleri için, verdikleri bilgilerin gizliliği ve araştırma dışında hiçbir yerde kullanılmayacağına dair açıklama yapılarak, yazılı/sözlü izin alınmıştır.

3.9 Araştırma Takvimi

Araştırmanın literatür taraması ve konu hazırlık aşamaları Temmuz 2023 ile Kasım 2023 tarihleri arasında yapılmıştır. Etik kurul onayı ve kurum izinleri alındıktan sonra araştırma verileri Mayıs-Ağustos 2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin analizi ve değerlendirilmesi sonrası araştırma sonuç raporu şubat 2025 tarihinde Yüksek Lisans Tez alışması olarak sunulmuştur. Araştırma takvimi Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırma Takvimi

ARAŞTIRMA ADIMLARI	TARİH																					
	2023						2024														2025	
	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat		
Literatür inceleme ve konuyu seçme	■	■	■	■	■																	
Araştırmanın öneri olarak sunumu					■	■																
Etik kurul izni						■	■															
Kurum izni							■	■	■	■												
Veri toplama											■	■										
Araştırma verilerinin analizi													■	■								
Araştırma raporunun yazılması															■	■	■	■	■	■		
Araştırma raporunun sunumu																				■		

4. BULGULAR

Tablo 5. Mahkum Annelerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı

SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	Sayı	%
Yaş	$\bar{X} = 31,80 \pm 4,78$ Min-Max:25-40	
Doğum Yeri	İlçe	2 13,3
	İl	2 13,3
	Büyükşehir	11 73,3
Cezaevine Girmeden Önce Yaşadığı Yer	İlçe	3 20,0
	İl	2 13,3
	Büyükşehir	10 66,7
Cezaevine Girmeden Önce Birlikte Yaşadığı Kişi	Eşi ve çocuk/çocukları ile	4 26,7
	Eşinden ayrı çocuk/çocukları ile	8 53,3
	Arkadaşı ile	1 6,7
	Diğer	2 13,3
Öğrenim Düzeyi	Okuryazar değil	2 13,3
	Okuryazar	3 20,0
	İlkokul mezunu	3 20,0
	Ortaokul mezunu	7 46,7
Eğitimi Bırakma Durumu	Bırakmadı	3 20,0
	İlkokulda bıraktı	6 40,1
	Ortaokulda bıraktı	2 13,3
	Lisede bıraktı	2 13,3
	Okumadı	2 13,3
Eğitimi Bırakma Nedeni	Bırakmadı	3 20,0
	Aile okutmadı	5 33,3
	Baba öldüğü için	1 6,7
	Kendisi istemediği için	2 13,3
	Maddi yetersizlik	4 26,7
TOPLAM	15	100,0

Tablo 5. Mahkum Annelerin Sosodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı (Devamı)

SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	Sayı	%
Medeni Durumu	Bekar	8 53,3
	Evli	5 33,3
	Boşanmış	1 6,7
	Dul	1 6,7
Çalışma Durumu	Çalışmayan	9 60,0
	Çalışan	6 40,0
Mesleki Durumu	Ev hanımı	5 33,3
	İşçi	1 6,7
	Serbest Meslek	1 6,7
	Sigortacı	1 6,7
	Spor Antrenörü	1 6,7
	Temizlik görevlisi	3 20,0
	Yok	3 20,0
Aylık Geliri	Asgari ücret altı	5 33,3
	Asgari ücret	7 46,7
	Asgari ücret üstü	3 20,0
Yetiştirdiği Aile Tipi	Çekirdek aile	8 53,3
	Geniş aile	3 20,0
	Parçalanmış aile	3 20,0
	Yetiştirme yurdu	1 6,7
İlk Karşılan Suç Tipi	Yok	2 13,3
	Cinsel İstismar	1 6,7
	Dolandırıcılık	1 6,7
	Hırsızlık	9 60,0
	Madde kullanımı	2 13,3
İlk Suça Karşılan Yaş	$\bar{X} = 22,08 \pm 5,77$ (Min-Max: 13-30)	
Cezaevinde Ziyarete Gelen Yakını Olma Durumu	Var	9 60,0
	Yok	6 40,0
Kronik Hastalık Durumu	Var	4 26,7
	Yok	11 73,3
TOPLAM	15	100,0

Araştırmaya katılan mahkum annelerin tanıtıcı bilgilerine göre dağılımı Tablo 5'te yer almaktadır. Kadın mahkumların yaş ortalaması $31,80 \pm 4.78$ bulunmuştur.

Mahkum annelerin %73,3'ünün büyükşehirde, %13,3'ünün şehirde ve %13,3'ünün ilçe de doğduğu belirlenmiştir. Kadın mahkumların %66,7'sinin cezaevine girmeden önce büyükşehirde, %20,0'sinin ilçede ve %13,3'ününşehirde (ilde) yaşadığı belirlenmiştir.

Mahkum annelerin %53,3'ünün cezaevine girmeden önce eşinden ayrı çocuklarıyla birlikte, %26,7'sinin eşi ve çocuklarıyla, %6,7'sinin arkadaşıyla birlikte yaşadığı belirlenmiştir.

Mahkum annelerin %46,7'sinin ortaokul mezunu, %20,0'ının ilkokul mezunu ve %20,0'sinin okur-yazar olduğu, %13,3'ünün de okur-yazar olmadığı saptanmıştır. Mahkum annelerin %40,1'inin eğitimini ilkokulda, %13,3'ünün ortaokulda, %13,3'ünün lisede bıraktığı ve %13,3'ünün hiç okumadığı, sadece %20,0'sinin eğitime devam ettiği saptanmıştır. Mahkum annelerin %33,3'ü ailesi okutmadığı için, %26,7'si maddi yetersizliklerden dolayı, %13,3'ü kendisi istemediği için ve %6,7'si babası öldüğü için okulu bıraktığını belirtmiştir.

Mahkum annelerin %53,3'ünün bekar ve %33,3'ünün evli, %6,7'sinin boşanmış ve %6,7'sinin dul olduğu saptanmıştır.

Mahkum annelerin %60,0'ının herhangi bir işte çalışmadığı ve %40,0'ının bir işte çalıştığı belirlenmiştir. Mahkum annelerin %33,3'ünün ev hanımı olduğu, %20,0'ının temizlik görevlisi, %6,7'sinin işçi, %6,7'sinin sigortacı, %6,7'sinin spor antrenörü, %6,7'sinin serbest meslek sahibi olduğu saptanmıştır. Mahkum annelerin %46,7'sinin asgari ücret, %33,3'ünün asgari ücretin altında ve %20,0'sinin asgari ücretin üstünde geliri olduğu tespit edilmiştir.

Mahkum annelerin %53,3'ünün çekirdek aile, %20,0'sinin geniş aile, %20,0'sinin parçalanmış aile yapısında ve %6,7'sinin yetiştirme yurdunda yetiştiği belirlenmiştir.

Mahkum annelerin %60,0'ının ilk olarak "*hırsızlık*", %13,3'ünün *madde kullanımı*, %6,7'sinin *dolandırıcılık* ve %6,7'sinin *cinsel istismar* suçuna kkarıştığı tespit edilmiştir. Kadın mahkumların ilk suça karıştıkları yaş ortalaması $22,08 \pm 5.77$ bulunmuştur.

Mahkum annelerin %60,0'ı cezaevinde kaldığı süre içinde yakınlarının ziyarete geldiğini ve %40'ı ziyarete gelen olmadığını belirtmiştir.

Mahkum annelerin %73,3'ünün herhangi bir kronik hastalığı olmadığını ve %26,7'sinin kronik bir hastalığı olduğunu ifade ettiği saptanmıştır.

Tablo 6. Mahkum Annelerin Çocuklarının Özelliklerine Göre Dağılımı

ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ	Sayı	%
Çocuk Sayısı	$\bar{X} = 3,20 \pm 1,42$; Min-Max:1-6	
Çocuğunun Cezaevinde Birlikte Kalmasına İlişkin Görüş	Uygun bulmayan	9 60,0
	Uygun bulan	6 40,0
Birlikte Kaldığı Çocuğun Yaşı	3	2 13,3
	4	9 60,0
	5	2 13,3
	6	2 13,3
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	8 53,3
	Erkek	7 46,7
Doğumdan İtibaren Çocuk İle Birlikte Yaşama Durumu	Birlikte yaşayan	10 66,7
	Birlikte yaşamayan	5 33,3
Çocuğun Kardeş Sayısı	0	2 13,3
	1	3 20,0
	2	4 26,7
	3	4 26,7
	4	1 6,7
	5	1 6,7
Çocuğun Öğrenimine Devam Etme Durumu	Devam Etmeyen	2 13,3
	Devam Eden	13 86,7
Cezaevinde Eğitim Olanaklarının Yeterliliği	Yeterli	9 60,0
	Kısmen yeterli	2 13,3
	Yetersiz	4 26,7
Cezaevinde Oyun Olanaklarının Yeterliliği	Yeterli	9 60,0
	Kısmen yeterli	2 13,3
	Yetersiz	4 26,7
TOPLAM	15	100,0

Tablo 6’da mahkum annelerin sahip oldukları ve cezaevinde birlikte kaldıkları çocukların özelliklerine göre dağılımı görülmektedir. Tabloya göre, kadın mahkumların sahip olduğu çocuk sayısı ortalaması $\bar{X} = 3,20 \pm 1,42$ bulunmuştur.

Mahkum annelerin %60,0’ının çocuğunun cezaevinde kendisiyle birlikte kalmasını uygun bulmazken, %40,0’ının çocuğunun cezaevinde kendisiyle birlikte kalmasını uygun bulduğu saptanmıştır.

Mahkum annelerin %60,0’ı kendisiyle birlikte kalan çocuğunun 4 yaşında, %13,3’ü 3 Mahkum annelerin yaşında, %13,3’ü 5 yaşında ve %13,3’ü 6 yaşında olduğunu belirtmiştir. Mahkum annelerin %53,3’ü kendisiyle birlikte kalan çocuğunun kız olduğunu ve %46,7’si erkek olduğunu ifade etmiştir.

Mahkum annelerin 66,7’si doğumdan itibaren çocuğuyla birlikte yaşadığını, %33,3’ü çocuğuyla birlikte yaşamadığını ve %40,7’si cezaevine girişte çocuğunun da kendisiyle birlikte geldiğini belirtmiştir.

Mahkum annelerin %26,7’sinin çocuklarının 2 kardeşi ve %26,7’sinin 3 kardeşi, %20,0’sinin 1 kardeşi, %6,7’sinin 4 kardeşi, %6,7’sinin 5 kardeşi olduğu ve %13,3’ünün hiç kardeşi olmadığı belirlenmiştir.

Mahkum annelerin %86,7’sinin çocuğunun cezaevinde de öğrenimine devam ettiği ve %13,3’ünün öğrenimine devam etmediği belirlenmiştir.

Mahkum annelerin %60,0’ının cezaevindeki eğitim olanaklarını yeterli bulduğu, %26,7’sinin eğitim olanaklarını yetersiz bulduğu ve %13,3’ünün eğitim olanaklarını kısmen yeterli bulduğu tespit edilmiştir.

Mahkum annelerin %60,0’ının cezaevinde çocuklarına yönelik oyun olanaklarını yeterli bulduğu, %26,7’sinin oyun olanaklarını yetersiz bulduğu ve %13,3’ünün oyun olanaklarını kısmen yeterli bulduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (*Anne/Baba*) ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği Puan Ortalamalarının İncelenmesi

ÖLÇEKLER		$\bar{X} \pm Ss$	Ort	Medyan	Min	Max
Young Ebeveynlik Ölçeği (<i>Anne</i>)	Kuralcı/Kalıplayıcı Anne	44,07 ± 20.63 ↑	42.0	43,00	13,00	67,00
	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Anne	20,67 ± 16.43 ↓	28.0	11,00	8,00	48,00
	Küçümseyici/Kusur Bulucu Anne	23,93 ± 17.60 ↓	31.5	18,00	9,00	54,00
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı Anne	26,20 ± 8.23 ↑	24.5	26,00	12,00	37,00
	Sömürücü/İstismar Edici Anne	13,07 ± 10.17 ↓	24.5	8,00	7,00	37,00
	Aşırı İzin Verici/Sınırsız Anne	12,87 ± 8.14 ↓	21.0	12,00	6,00	31,00
	Koşullu/Başarı Odaklı Anne	20,13 ± 8.49 ↑	17.5	20,00	5,00	30,00
	Cezalandırıcı Anne	13,60 ± 4.95 ≅	14.0	13,00	4,00	19,00
	Değişime Kapalı/Duyularını Bastıran Anne	9,47 ± 4.73 ↓	10.5	10,00	3,00	18,00
	Kötümser/Endişeli Anne	9,60 ± 5.69 ↓	10.5	8,00	3,00	18,00
Young Ebeveynlik Ölçeği (<i>Baba</i>)	Kuralcı/Kalıplayıcı Baba	45,20 ± 21.52 ↑	42.0	47,00	12,00	71,00
	Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Baba	27,27 ± 17.31 ↓	28.0	23,00	8,00	48,00
	Küçümseyici/Kusur Bulucu Baba	26,60 ± 17.80 ↓	31.5	20,00	9,00	54,00
	Aşırı Koruyucu/Evhamlı Baba	22,73 ± 10.50 ↓	24.5	23,00	7,00	40,00
	Sömürücü/İstismar Edici Baba	15,93 ± 11.05 ↓	24.5	12,00	7,00	37,00
	Aşırı İzin Verici/Sınırsız Baba	14,80 ± 9.05 ↓	21.0	13,00	6,00	31,00
	Koşullu/Başarı Odaklı Baba	19,00 ± 8.70 ↑	17.5	20,00	5,00	30,00
	Değişime Kapalı/Duyularını Bastıran Baba	10,73 ± 5.04 ≅	10.5	10,00	3,00	18,00
	Cezalandırıcı Baba	9,00 ± 6.02 ↓	14.0	8,00	3,00	18,00
	Kötümser/Endişeli Baba	12,27 ± 5.89 ↑	10.5	13,00	4,00	19,00
Beş Faktör Kişilik Ölçeği	Dışa Dönüklük	6,93 ± 1.87 ↑	6.0	6,00	4,00	10,00
	Öz Denetimlilik	9,13 ± 1.41 ↑	6.0	10,00	5,00	10,00
	Yumuşak Başlılık	9,27 ± 1.39 ↑	6.0	10,00	6,00	10,00
	Deneyime Açıklık	6,73 ± 2.02 ↑	6.0	6,00	3,00	10,00
	Duygusal Denge (Nörotizm)	4,87 ± 3.02 ↓	6.0	4,00	2,00	10,00

Tablo 7’de mahkum annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ) (*Anne/Baba*), Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) ve SYDD-30 alt ve toplam ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları yer almaktadır.

Mahkum annelerin (*anne ve babalarına yönelik ayrı ayrı olacak biçimde*) algılanan ebeveynlik tutumlarını değerlendirmek amacıyla uygulanan YEBÖ alt boyutlarından elde ettikleri puan ortalamaları incelendiğinde; **annelerine** yönelik olarak *Kuralcı/Kalıplayıcı* alt boyutunun puan ortalaması $44,07 \pm 20.63$; *Küçümseyici/Kusur Bulucu* alt boyutunun puan ortalaması $23,93 \pm 17.60$; *Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı* alt boyutunun puan ortalaması $20,67 \pm 16.43$; *Sömürücü/İstismar Edici* alt boyutunun puan ortalaması $13,07 \pm 10.17$; *Aşırı Koruyucu/Evhamlı* alt boyutunun puan ortalaması $26,20 \pm 8.23$; *Koşullu/Başarı Odaklı* alt boyut puan ortalaması $20,13 \pm 8.49$; *Aşırı İzin Verici/Sınırsız* alt boyutunun puan ortalaması $12,87 \pm 8.14$; *Cezalandırıcı* alt boyutunun puan ortalaması $13,60 \pm 4.95$; *Kötümser/Endişeli* alt boyutunun puan ortalaması $9,60 \pm 5.69$ ve *Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran* alt boyutunun puan ortalaması $9,47 \pm 4.73$ bulunmuştur.

Mahkum annelerin **babalarına** yönelik olarak *Kuralcı/Kalıplayıcı* alt boyutunun puan ortalaması $45,20 \pm 21.52$; *Küçümseyici/Kusur Bulucu* alt boyutunun puan ortalaması $26,60 \pm 17.80$; *Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı* alt boyutunun puan ortalaması $27,27 \pm 17.31$; *Sömürücü/İstismar Edici* alt boyutunun puan ortalaması $15,93 \pm 11.05$; *Aşırı Koruyucu/Evhamlı* alt boyutunun puan ortalaması $22,73 \pm 10.50$; *Koşullu/Başarı Odaklı* alt boyutunun puan ortalaması $19,00 \pm 8.70$; *Aşırı İzin Verici/Sınırsız* alt boyutunun puan ortalaması $14,80 \pm 9.05$; *Cezalandırıcı* alt boyutunun puan ortalaması $9,00 \pm 6.02$; *Kötümser/Endişeli* alt boyutunun puan ortalaması $12,27 \pm 5.89$ ve *Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran* alt boyutunun puan ortalaması $10,73 \pm 5.04$ bulunmuştur.

Mahkum annelerin kişilik özelliklerini değerlendirmek için uygulanan BFKÖ alt boyutlarından elde ettikleri puan ortalamalarına bakıldığında; *Dışa Dönüklük* alt boyutunun puan ortalaması $6,93 \pm 1.87$; *Yumuşak Başlılık* alt boyutunun puan ortalaması $9,27 \pm 1.39$; *Öz Denetimlilik* alt boyutunun puan ortalaması $9,13 \pm 1.41$; *Nörotiklik* alt boyutunun puan ortalaması $4,87 \pm 3.02$; *Deneyime Açıklık* alt boyutunun puan ortalaması $6,73 \pm 2.02$ bulunmuştur.

Tablo 8: Mahkum Annelerin Çocuklarına Yönelik SYDD-30 Ölçeği Alt Boyutlarına Ait Puan Ortalamaları, Risk Yüzdeleri ve Düzeyleri ile Risk Statülerinin İncelenmesi

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği										
	Sosyal Yetkinlik Puanı	Sosyal Yetkinlik %	Sosyal Yetkinlik Riski	Kızgınlık-Saldırganlık Puanı	Kızgınlık-Saldırganlık %	Kızgınlık-Saldırganlık Riski	Anksiyete-İçe Dönüklük Puanı	Anksiyete-İçe Dönüklük %	Anksiyete-İçe Dönüklük Riski	Risk Statüsü
Katılımcı 1	53,00	30,00	Düşük	19,00	60,00	Orta	22,00	70,00	Yüksek	Yok
Katılımcı 2	49,00	40,00	Orta	35,00	90,00	Yüksek	24,00	70,00	Yüksek	Kismen
Katılımcı 3	60,00	10,00	Düşük	15,00	30,00	Düşük	30,00	90,00	Yüksek	Yok
Katılımcı 4	52,00	40,00	Orta	17,00	60,00	Orta	10,00	10,00	Düşük	Kismen
Katılımcı 5	50,00	30,00	Düşük	32,00	80,00	Yüksek	24,00	70,00	Yüksek	Kismen
Katılımcı 6	44,00	70,00	Yüksek	37,00	90,00	Yüksek	30,00	90,00	Yüksek	Var
Katılımcı 7	53,00	20,00	Düşük	22,00	60,00	Orta	16,00	30,00	Düşük	Yok
Katılımcı 8	43,00	60,00	Orta	27,00	70,00	Orta	13,00	20,00	Düşük	Yok
Katılımcı 9	56,00	20,00	Düşük	41,00	90,00	Yüksek	11,00	10,00	Düşük	Yok
Katılımcı 10	49,00	60,00	Orta	34,00	90,00	Yüksek	17,00	50,00	Orta	Kismen
Katılımcı 11	53,00	30,00	Düşük	42,00	90,00	Yüksek	27,00	90,00	Yüksek	Kismen
Katılımcı 12	35,00	90,00	Yüksek	26,00	80,00	Yüksek	40,00	90,00	Yüksek	Var
Katılımcı 13	60,00	10,00	Düşük	23,00	80,00	Yüksek	24,00	80,00	Yüksek	Kismen
Katılımcı 14	41,00	80,00	Yüksek	30,00	80,00	Yüksek	21,00	70,00	Yüksek	Var
Katılımcı 15	60,00	10,00	Düşük	20,00	60,00	Orta	26,00	80,00	Yüksek	Kismen

Tablo 8’de araştırmaya katılan 15 mahkum annenin cezaevinde birlikte kaldıkları okul öncesi çocuklarının davranış sorunu belirtilerini ve akranlarıyla bir aradayken göstermeleri beklenen sosyal becerilerinin niceliğini değerlendirmek amacıyla doldurdıkları SYDD-30 Ölçeği puan ortalamaları, risk yüzdeleri ve risk düzeyleri görülmektedir.

Tabloya göre, mahkum annelerin %53.4 (n=8)’ü sosyal beceri konusunda çocuklarının kendi cinsiyetindeki ve yaş grubundaki çocuklardan daha fazla “düşük düzeyde” (%10-%30) zorluk

yaşadığına, %26.7 (n=4)'si “*orta düzeyde*” (%40-%60) zorluk yaşadığına ve %20.0 (n=3)'si “*yüksek düzeyde*” (%70-%90) zorluk yaşadığına inanmaktadır.

Mahkum annelerin %60.0 (n=9)'ı çocuklarının kendi cinsiyetindeki ve yaş grubundaki çocuklardan daha fazla “*yüksek düzeyde*” (%70-%90) kızgın ve saldırgan davranış gösterdiğine, %33.3 (n=5)'ü “*orta düzeyde*” (%40-%60) ve %6.7 (n=1)'si “*düşük düzeyde*” (%10-%30) kızgın ve saldırgan davranış gösterdiğine inanmaktadır.

Mahkum annelerin %66.7 (n=10)'si çocuklarının kendi cinsiyetindeki ve yaş grubundaki çocuklardan daha fazla “*yüksek düzeyde*” (%70-%90) anksiyete ve içe dönük davranışlar gösterdiğine, %26.7 (n=4)'si “*düşük düzeyde*” (%10-%30) ve %6.7 (n=1)'si “*orta düzeyde*” (%40-%60) anksiyete ve içe dönük davranışlar gösterdiğine inanmaktadır.

Mahkum annelerin cezaevinde birlikte kaldıkları okul öncesi çocuklarına yönelik SYDD-30 Ölçeği alt boyutlarına ait puan ortalamaları, risk yüzdeleri ve risk durumları bütüncül değerlendirildiğinde, üç (6., 12. ve 14. katılımcı) mahkum annenin yanında kalan çocuğunun sosyal yetkinlik statüsünün riskli düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9. Mahkum annelerin Kişilik Özellikleri ile (*Erken Dönem Uyumsuz Şemalarından Kaynaklanan*) Olumsuz Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

TOPLAM VE ALT ÖLÇEK BOYUTLARI		Beş Faktör Kişilik Ölçeği					Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği			
		Dışa Dönüklük	Yumuşak Başlılık	Öz Denetimlilik	Duyusal Denge (Nörotiklik)	Deneyime Açıklık	Sosyal Yetkinlik %	Kazanlık-Sadırganlık %	Anksiyete-Dönüklük %	
Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne)	Kuralcı/ kalıplı anne	r p N	-0,340 0,215 15	0,155 0,581 15	-0,268 0,334 15	0,187 0,504 15	-0,125 0,658 15	-0,151 0,591 15	-0,102 0,717 15	0,151 0,592 15
	Küçümseyici/ kusur bulucu anne	r p N	-0,117 0,679 15	0,232 0,405 15	-0,203 0,468 15	-0,105 0,710 15	0,096 0,734 15	-0,050 0,860 15	-0,136 0,628 15	-0,061 0,828 15
	Duyusal bakımdan yoksun bırakıcı anne	r p N	0,152 0,589 15	-0,014 0,960 15	-0,191 0,496 15	-0,347 0,205 15	0,174 0,534 15	0,126 0,654 15	0,193 0,490 15	-0,167 0,552 15
	Sömürücü/ istismar edici anne	r p N	-0,372 0,172 15	-0,065 0,817 15	-0,254 0,360 15	-0,130 0,643 15	0,052 0,853 15	0,234 0,401 15	0,287 0,299 15	0,102 0,718 15
	Aşırı koruyucu/ evhamlı anne	r p N	-0,330 0,230 15	0,307 0,265 15	-0,321 0,243 15	0,039 0,889 15	-0,436 0,104 15	0,106 0,707 15	-0,041 0,885 15	0,343 0,211 15
	Koşullu/ başan odaklı anne	r p N	-0,321 0,230 15	-0,122 0,666 15	0,180 0,521 15	0,287 0,299 15	-0,066 0,814 15	-0,101 0,702 15	-0,200 0,474 15	0,315 0,253 25
	Aşırı izin verici/ sınırsız anne	r p N	-0,298 0,281 15	0,107 0,705 15	-0,263 0,343 15	-0,303 0,272 15	-0,033 0,908 15	0,219 0,432 15	0,324 0,239 15	-0,062 0,826 15
	Cezalandırıcı anne	r p N	-0,480 0,070 15	-0,211 0,451 15	-0,212 0,448 15	0,223 0,424 15	-0,176 0,531 15	-0,243 0,383 15	-0,212 0,449 15	0,112 0,692 15
	Kötümser/ endişeli anne	r p N	-0,539* 0,043 15	-0,189 0,501 15	0,054 0,847 15	0,189 0,499 15	-0,231 0,406 15	0,068 0,811 15	0,033 0,907 15	-0,064 0,821 15
	Değişime kapalı/ duygularını bastıran anne	r p N	-0,614* 0,015 15	-0,382 0,160 15	0,016 0,954 15	0,158 0,577 15	-0,220 0,421 15	-0,102 0,718 15	-0,316 0,252 15	0,015 0,959 15
Young Ebeveynlik Ölçeği (Baba)	Kuralcı/ kalıplı Baba	r p N	-0,108 0,703 15	-0,124 0,660 15	-0,452 0,091 15	-0,134 0,635 15	-0,635* 0,011 15	-0,268 0,334 15	0,187 0,504 15	-0,068 0,809 15
	Küçümseyici/ kusur bulucu Baba	r p N	0,059 0,835 15	0,101 0,720 15	-0,437 0,103 15	-0,399 0,141 15	-0,234 0,402 15	-0,229 0,411 15	0,368 0,177 15	-0,073 0,796 15
	Duyusal bakımdan yoksun bırakıcı Baba	r p N	0,388 0,153 15	0,014 0,961 15	-0,294 0,288 15	-0,459 0,085 15	0,347 0,205 15	0,134 0,633 15	0,273 0,343 15	-0,536* 0,040 15
	Sömürücü/ istismar edici Baba	r p N	-0,104 0,712 15	-0,194 0,489 15	-0,523* 0,045 15	-0,431 0,109 15	-0,135 0,632 15	0,502 0,057 15	0,238 0,393 15	-0,124 0,660 15
	Aşırı koruyucu/ evhamlı Baba	r p N	-0,362 0,185 15	0,193 0,490 15	0,092 0,743 15	0,359 0,189 15	-0,208 0,457 15	-0,157 0,575 15	-0,201 0,473 15	0,469 0,077 15
	Koşullu/ başan odaklı Baba	r p N	-0,089 0,752 15	-0,118 0,676 15	0,148 0,600 15	0,388 0,153 15	-0,434 0,106 15	0,094 0,738 15	0,073 0,797 15	0,192 0,493 15
	Aşırı izin verici/ sınırsız Baba	r p N	0,170 0,546 15	-0,133 0,636 15	-0,254 0,361 15	-0,506 0,055 15	-0,108 0,700 15	0,362 0,185 15	0,400 0,139 15	-0,477 0,072 15
	Cezalandırıcı Baba	r p N	-0,225 0,419 15	-0,352 0,198 15	-0,325 0,237 15	-0,163 0,561 15	-0,695** 0,004 15	0,034 0,905 15	-0,078 0,783 15	0,057 0,840 15
	Kötümser/ endişeli Baba	r p N	-0,407 0,132 15	-0,349 0,203 15	-0,161 0,566 15	-0,031 0,912 15	-0,808** 0,000 15	0,428 0,112 15	0,160 0,569 15	0,028 0,920 15
	Değişime kapalı/ duygularını bastıran baba	r p N	-0,025 0,931 15	-0,417 0,122 15	-0,030 0,916 15	0,033 0,906 15	-0,270 0,331 15	0,087 0,757 15	0,074 0,793 15	-0,344 0,209 15
Beş Faktör Kişilik Ölçeği	Dışa dönüklük		1					-0,251 0,367 15	0,041 0,885 15	-0,589* 0,021 15
	Yumuşak Başlılık			1				-0,233 0,403 15	0,357 0,191 15	0,049 0,862 15
	Öz Denetimlilik				1			-0,211 0,451 15	0,098 0,729 15	-0,003 0,991 15
	Duyusal Denge (Nörotiklik)					1		-0,365 0,181 15	-0,153 0,586 15	0,297 0,283 15
	Deneyime Açıklık						1	-0,409 0,130 15	-0,197 0,481 15	-0,342 0,212 15

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; Spearman korelasyon

Tablo 9’da mahkum annelerin Kişilik Özellikleri ve (*Erken Dönem Uyumsuz Şemalarından Kaynaklanan*) Olumsuz Ebeveynlik Tutumları ile (*Cezaevinde Birlikte Yaşadıkları*) Çocuklarının Sosyal Yetkinliklerine Dair Algıları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Mahkum annelerin (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik (*anne*) tutumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin varlığını incelemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, mahkûm annelerin *Young Ebeveynlik Ölçeği (anne)* “*Kötümser/Endişeli Anne*” ve “*Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Anne*” alt boyutlarından elde ettikleri puanlar ile *Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği* alt boyutlarından “*Dışa Dönüklük*” alt boyutu arasında istatistiksel olarak negatif/ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=-0,539$, $p<0,05$; $r=-0,614$, $p<0,05$).

Mahkum annelerin (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik (*baba*) tutumları ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, mahkûm kadınların *Young Ebeveynlik Ölçeği (YEÖ) (baba)*’nin “*Kuralcı kalıplayıcı*”, “*Sömürücü istismar edici*”, “*Cezalandırıcı*” ve “*Kötümser endişeli*” alt boyutları haricinde diğer alt boyutlardan elde ettikleri puanlar ile *Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği (BFKÖ)* alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$). YEÖ’nin “*Kuralcı kalıplayıcı (baba)*”, “*Cezalandırıcı (baba)*” ve “*Kötümser endişeli Baba*” alt boyutları ile BFKÖ’nin “*Deneyime Açıklık*” alt boyutu arasında ($r=-0,635$, $p<0,05$; $r=-0,695$, $p<0,01$; $r=-0,808$, $p<0,01$) “*Sömürücü istismar edici (baba)*” alt boyutu ile BFKÖ’nin “*Öz Denetimlilik*” alt boyutu arasında ($r=-0,523$, $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı negatif/ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Mahkum annelerin (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik (*anne*) tutumları ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, mahkûm annelerin *Young Ebeveynlik Ölçeği (anne)* alt boyutlarından elde ettikleri puanlar ile *Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği* alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,05$).

Mahkum annelerin (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) olumsuz ebeveynlik (*baba*) tutumları ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, mahkûm kadınların *YEÖ (baba) forumunun* “*Duygusal bakımdan yoksun bırakıcı*” alt boyutu haricinde

diğer alt boyutlardan elde ettikleri puanlar ile *SYDD-30 Ölçeği* alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında istatistiksel yönden anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). YEBÖ'nin "*Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı (baba)*" alt boyutu ile SYDD ölçeğinin "*Anksiyete-İçe Dönüklük*" alt boyutunun arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif/ters yönlü bir ilişki olduğu görölmektedir ($r=-0,536$, $p<0,05$).

Mahkum annelerin kişilik özellikleri ile cezaevinde birlikte yaşadıkları çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasında ilişki olup olmadığını incelemek için yapılan korelasyon analizi sonucunda, mahkûm annelerin *BFKÖ* "*Dışa Dönüklük*" alt boyutu haricinde, diğer alt boyutlardan elde ettikleri puanlar ile *SYDD-30 Ölçeği* alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). *BFKÖ*'nin "*Dışa Dönüklük*" alt boyutu ile SYDD ölçeğinin "*Anksiyete-İçe Dönüklük*" alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif/ters yönlü bir ilişki olduğu görölmektedir ($r=-0,589$, $p<0,01$).

5. TARTIŞMA

Cezaevindeki mahkûm annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile cezaevinde birlikte kaldıkları okul öncesi çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algılarını belirlemek ve bu üç değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgular ile literatürde daha önce yapılan çalışmaların karşılaştırılması olarak tartışması bu bölümde yer almaktadır.

5.1 Mahkum Annelerin ve Cezaevinde Birlikte Kaldıkları Çocuklarının Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi

Araştırmaya katılan 15 mahkum annenin sosyodemografik özellikleri Tablo 5’de incelenmiştir. Mahkum annelerin yaş ortalaması $31,80 \pm 4.78$ olup, çoğunluğunun (%40,1) eğitimini ilkokulda bıraktığı ve %33,3’ünün ailesi tarafından okutulmadığı için okulu bıraktığı tespit edilmiştir. Mahkum annelerin yarısından fazlasının (%66.8) çocuklarının iki ve daha fazla kardeş sahibi olduğu belirtilmiştir. Literatüre bakıldığında, annelerin eğitim durumu, yaşı ve sahip olunan kardeş sayısı gibi değişkenlerin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyini etkilediğini bildiren çalışmalara (Topaloğlu, 2013; Uygun ve Kozikoğlu, 2019; Liman, 2020; Güleç, 2022; Polat ve Yaman, 2023) karşın bu sosyodemografik değişkenlerin çocukların sosyal yetkinlik düzeyini etkilemediğini bildiren çalışmalar da mevcuttur. Topaloğlu (2013)’nin 4-5 yaş grubu çocuklar ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada anne eğitim durumunun çocukların sosyal yetkinlik puanlarına etkisi olduğu bulunmuştur. Annesi ilkokul mezunu olan çocukların sosyal yetkinlik puanları, annesi lise mezunu olan çocukların sosyal yetkinlik puanlarından daha düşük bulunmuştur (Topaloğlu, 2013). Uygun ve Kozikoğlu (2019) okul öncesi bir kuruma devam eden 521 çocuk ile yaptıkları araştırmada, annelerin eğitim düzeylerine göre çocukların sosyal yetkinlik puanlarının farklılık gösterdiğini bildirmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyleri, düşük eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarına göre daha yüksek tespit edilmiştir (Uygun ve Kozikoğlu, 2019). Bu çalışmalardan farklı olarak, Polat ve Yaman (2023), 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 324 anne ile yaptığı çalışmada, çocukların Aİ puanlarının annelerin eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiği; ilkokul ve ortaokul mezunun annelerin çocuklarının Aİ puanlarının lisans ya da lisansüstü düzeyde eğitim görmüş annelerin çocuklarının Aİ puanlarından daha yüksek olduğu, ancak anne eğitim düzeyi ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Polat ve Yaman, 2023). Benzer şekilde Nalbant (2016) ve Güleç (2022), tez çalışmalarında anne eğitim

düzeşinin çocukların sosyal yetkinlik düzeyine anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır (Nalbant, 2016; Güleç, 2022). Saitoğlu (2020), 3-6 yaş grubu çocuklar ile yaptığı araştırmasında anne yaşı ile çocuğun sosyal yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtirken; bu konuda yapılan bazı çalışmalarda anne yaşı ile sosyal yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı bildirilmiştir (Eke; 2018; Saitoğlu, 2020; Polat ve Yaman, 2023). Kardeş sayısı ile sosyal yetkinlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında ise, Saitoğlu (2020), kendisi ile birlikte üç kardeş olan çocukların sosyal yetkinlik puanlarının daha yüksek olduğunu; Amca ve Öztuğ (2016), bir kardeşe sahip olan çocukların, kardeşi olmayan ya da iki veya daha fazla kardeşi olan çocuklara göre daha çok pozitif sosyal davranışlar gösterdiğini bildirmiştir (Amca ve Öztuğ, 2016; Saitoğlu, 2020). Benzer şekilde Liman (2020), kardeşi olmayan çocukların sosyal yetkinlik ölçek puanlarının, tek ya da daha fazla kardeşi olan çocuklara göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir (Liman, 2020). Bu çalışmalardan farklı olarak literatürde kardeş sayısı ile sosyal yetkinlik düzeyi arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığını bildiren çalışmalar da mevcuttur (Sarı, 2007; Nalbant, 2016). Literatürde sosyodemografik değişkenler ile sosyal yetkinlik düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik yer alan farklı bulgular, bu konuda daha geniş ve farklı örneklemlerde daha fazla sayıda araştırma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çocuğun sosyal yetkinlik ve davranış gelişiminde en etkili olan sosyal çevre ailedir. Anne-babanın ebeveyn rollerini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmesi, çocuğun gelişimi üzerinde etkilidir (Kındıroğlu ve Yaşar Ekici, 2019). Literatüre bakıldığında annenin eğitim düzeyinin yüksek olması, annenin olumlu ebeveyn davranışlarını pekiştirerek annenin sosyal davranış ve beceri davranışlarını değerlendirmesine ve anne-çocuk iletişiminin daha etkili olmasına yardım ederek, annenin çocuğa daha sağlıklı yaklaşımda bulunmasına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Annenin yaşının daha genç olmasının annenin daha enerjik olmasında etkili olabileceği, buna karşın anne yaşının daha büyük olmasının da annenin tecrübe ve olgunluk düzeyini etkileyebileceği ileri sürülmektedir. (Topaloğlu, 2013; Liman, 2020; Polat ve Yaman, 2023). Kardeşi olmayan çocukların ebeveynleri ile daha yakın ilişkiler kurabileceği, çocukların kardeşleri olduğunda kıskançlık ve huzursuzluk gibi duyguların daha yoğun görülerek rekabetin artabileceği bilinse de, kardeşlerin ileride çocuğun arkadaşları ile kuracağı sosyal ilişkilere yardımcı olabileceği, kardeşlerin birbirlerini taklit etmesinin sosyal yetkinlik düzeyine olumlu etkilerinin olabileceği de öngörülmektedir (Liman, 2020).

Bu çalışmada, mahkum annelerin sosyodemografik özelliklerinin çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine dair algılarına etkisi ayrıca değerlendirilmemiş olup, ilgili literatüre

bakıldığında annenin sosyodemografik özelliklerinin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyine etkisinin olduğu görülmüştür.

5.2. Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (*Anne/Baba*) ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği ile Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (*Çocuk*) Puan Ortalamalarının/ Yüzdelerinin İncelenmesi

Mahkum annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (*Anne/Baba*) ve Beş Faktör Kişilik Ölçeği alt boyutlarına ait puan ortalamaları Tablo 7’de ve SYDD-30 Ölçeği alt boyutlarının puan ortalamaları, yüzdeleri ve risk düzeyleri Tablo 8 ‘de yer almaktadır.

Mahkum annelerin algıladıkları ebeveynlik biçimleri incelendiğinde, kendi annelerini daha çok “*Kuralcı/Kalıplayıcı*”, “*Koşullu/Başarı Odaklı*” ve “*Aşırı Koruyucu/Evhamlı*” olarak algılayan, babalarını “*Kuralcı/ Kalıplayıcı*”, “*Kötümser/Endişeli*” ve “*Koşullu/Başarı Odaklı*” olarak algılamaktadır.

Mahkum anneler, kendilerini “*dışa dönük*” (daha enerjik, güçlü arkadaşlık ilişkileri ve geniş sosyal çevresi olan), “*yumuşak başlı (uyumlu)*” (iyi huylu, yardımsever, güvenilir, cömert ve hoşgörülü olan), “*öz denetimli (disiplinli)*” (çalışkan, hırslı ve kararlı) ve *deneyime açık* (yaratıcı, geniş hayal gücü olan, yeni şeyler denemekten ve keşfetmekten hoşlanan) biri olarak tanımlarken, *nörotiklik* (gergin, korkulu, öfkeli, kızgın, güvensiz, endişeli, üzüntülü, umutsuz, suçlu ve huzursuz hissetme) düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Mahkum annelerin cezaevinde birlikte kaldığı çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerini ve davranışlarını değerlendirdiği bulgular incelendiğinde, mahkum anneler çocuklarının kendi cinsiyetindeki ve yaş grubundaki çocuklardan daha fazla kızgın ve saldırgan davranış gösterdiğini, daha fazla anksiyete ve içe dönük davranışlar sergilediğini ve sosyal beceriler konusunda daha fazla zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Annelerin beyanları ayrıntılı incelendiğinde, özellikle üç annenin (6., 12. ve 14. katılımcı annelerin) çocuklarının sosyal yetkinliklerinin riskli düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, cezaevinde annesi ile birlikte kalan okul öncesi çocukların sosyal yetkinliklerini geliştirmeye ve desteklemeye yönelik düzenli ve sürekli müdahale programlarına gereksinim olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu noktada, mutidisipliner bir yaklaşım önemli olup, psikoterapistlerin, öğretmenlerin, sosyal hizmet uzmanlarının, ergoterapistlerin yanı sıra bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve geliştirilmesinden sorumlu olan psikiyatri hemşirelerinin (özellikle cezaevlerinde istihdam edilecek adli psikiyatri hemşirelerinin) çocukların sosyal yetkinliklerinin geliştirilmesinde anlamlı ve değerli katkıları olabilir.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde; Dreidi ve ark. (2024) Anne-çocuk ilişkisinin ve annenin kişilik özelliklerinin (*Dışadönük, Yumuşak başlı, Öz denetimli, Deneyime Açık ve Nörotik*) çocuklarının duygusal ve davranışsal iyilik hali üzerindeki etkilerini araştırmış ve *yumuşak başlılık* kişilik özelliğine sahip annelerin çocuklarının daha sosyal olduğunu ve akran ilişkilerinde daha az sorun yaşadıklarını bildirmiştir. Yapılan araştırmada *Öz Denetimli Anne* özelliği ile çocukların duygusal ve davranış sorunları ile hiperaktivite ve toplam zorluklar, içselleştirilmiş ve dışa vurum sorunlarının negatif/ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu; *Deneyime açık* olan annelerin çocuklarının ise daha fazla prososyal davranış (*yardım etme, paylaşma, işbirliği yapma gibi*) sergileyerek daha az hiperaktivite/dikkatsizlik ve dışa vurum sorunları yaşadığı bulunmuştur. Ayrıca *Nörotik Anne* özelliği ile çocukta hiperaktivite ve dışsallaştırılmış sorunlar arasında anlamlı bir pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Annenin Nörotiklik özelliği arttıkça, çocuğunun hiperaktivite ve dışa vurum sorunları yaşama olasılığının daha fazla olacağı vurgulanmıştır (Dreidi ve ark., 2024).

Güler (2019), tez çalışmasında annelerin narsistik kişilik puanları ile çocuklarının SY puanları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu iki değişken arasında negatif/ters yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Annelerin narsistik Kişilik puanları ile çocuğun sosyal yetkinlik ölçeğinin Kızgınlık-Saldırganlık alt boyutu ile Aİ puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin Narsistik kişilik puanları arttıkça çocukların kızgınlık-saldırganlık davranışları görülmekte ve çocukta anksiyete-içe dönüklük artmaktadır (Güler, 2019).

Kara (2019) tez çalışmasında annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının 3-6 yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeyine olan etkisini incelemiş ve demokratik çocuk yetiştirme tutumuna sahip annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir. Demokratik çocuk yetiştirme tutumuna sahip anneler çocuklarını bir yandan denetlerken diğer yandan da çocukların kendi ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanımaktadır. Böylece çocukta sorumluluk duygusunun gelişimine olanak tanıyan uygun bir ortam hazırlanmış olmaktadır. Çocuk özgürce gelişir ve kendi yeteneklerini ortaya çıkarabilir. Diğer yandan otoriter bir tutuma sahip olan annelerin çocuklarının ise sosyal becerilerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Otoriter tutuma sahip olan anneler çocuğun gelişim düzeyi, kişilik özellikleri ve isteklerini göz ardı eder ve çocuktan kendi istediği şekilde davranmasını ister. Bu durum özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyini de arttırmaktadır. Kara (2019)'nın çalışmasında çocuğun sosyal beceri düzeyinin kız çocuklarda daha yüksek olması bu ifadeyi destekler niteliktedir (Kara, 2019). Ogelman ve ark. (2013) çalışmalarında benzer olarak otoriter ve izin verici ebeveyn tutumlarının sosyal beceri ve okula uyum ile negatif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu; Demokratik ebeveyn tutumunun ise sosyal beceri

ve okula uyum düzeyi ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu bulmuştur (Ogelman ve ark., 2013)

Yaralı ve Özkan (2016) 5-6 yaş grubu çocukların sosyal problem çözme becerileri ile sosyal yetkinlik ve davranış durumları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sosyal problem çözme becerisi yüksek olan çocukların sosyal yetkinlik puanlarının da yüksek olduğunu belirlemiştir. Aynı araştırmada çocukların sosyal problem çözme becerilerini etkin olarak kullanabilmesinin, akran ilişkilerinde kırgınlık-saldırganlık davranışlarını daha az sergilediği bulunmuştur (Yaralı ve Özkan, 2016).

5.3 Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) Puanları ile Beş Faktör Kişilik Ölçeği Puanları ve Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği (Çocuk) Puan Yüzdeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Mahkum annelerin *Dışadönüklük* alt boyut puanları ile (*erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan*) “Kötümser/endişeli” ve “Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran” anne şemaları arasında negatif/ters yönlü bir ilişki saptanmıştır. Benzer olarak mahkum annelerin babalarına yönelik ebeveynlik algılarının bazı kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Mahkum annelerin *sömürücü/istismar edici* baba şeması ile “öz denetimlilik” kişilik alt boyutu arasında; “kuralcı/kalıplayıcı”, “cezalandırıcı”, “kötümser/endişeli” baba şemaları ile “deneyime açıklık” kişilik alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki saptanmıştır. Mahkum annelerde “kötümser/endişeli anne” ve “Değişime kapalı/Duygularını Bastıran” anne şeması geliştikçe kişiler dış çevrelerine karşı kendilerini daha zor ifade etmekte ve çevreleriyle olan iletişimleri daha zayıflamaktadır. Stres altında etkin problem çözme yöntemleri bulup uygulayamamaktadırlar. İletişime açık olma, daha enerjik ve geniş sosyal çevreye sahip olma özellikleri (*dışadönüklük*) gelişmemektedir. Mahkum annelerde *sömürücü/istismar edici* baba şeması geliştikçe, çalışkan, hırslı ve kararlı (*öz denetimli*) olma kişilik özelliği baskılanmakta, *kuralcı/kalıplayıcı*, “cezalandırıcı”, “kötümser/endişeli” baba şeması geliştikçe de, yaratıcı, geniş hayal gücüne sahip olma, yeni şeyler denemekten ve keşfetmekten hoşlanma (*deneyime açıklık*) kişilik özelliği baskılanmaktadır. Ayrıca mahkum anneler, duygusal bakımdan yoksun bırakan bir babaya sahip olduğuna inandıkça ve açık olma, daha enerjik ve geniş sosyal çevreye sahip olma (*dışadönüklük*) özellikleri geliştikçe, çocuklarının sosyal yetkinlik açısından anksiyeteli ve içe dönük olduğuna dair algıları da azalmaktadır.

Ekşi, Tunçer ve Sevim (2020), ergenlerin beş faktör kişilik özellikleri ile erken dönem uyumsuz şemalarının ilişkisini araştırdığı 429 ergen ile yaptığı çalışmada, ergenlerin kişilik olarak Nörotiklik (*gergin, korkulu, öfkeli, kızgın, güvensiz, endişeli, üzüntülü, umutsuz, suçlu ve huzursuz hissetme*) özelliği ile ergenlerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan ebeveynlik biçimi algıları arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Yumuşak başlı/uyumlu olma kişilik özelliği ile zedelenmiş sınırlar, aşırı tetikte olma ve baskılanma şemalarının pozitif bir ilişkiye sahip olduğu bulgular arasındadır (Ekşi, Tunçer ve Sevim, 2020). Anne baba tutumlarının bireylerin kişiliğini etkileyebildiği bilinmektedir. Bilgin (2017b), 331 lise öğrencisinin kişilik özellikleri ve bu öğrencilerin ebeveynlerinin kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, öğrenciler beş faktör kişilik özellikleri açısından ele alınmış ve hem anne hem de babada görülen kişilik özelliklerinin, ergenlerde de görülme olasılığının fazla olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda ergenlerin sadece annelerinin sahip olduğu kişilik özelliklerinin, ergenin kişilik gelişiminde daha etkili olduğu da çalışmanın bulguları arasındadır (Bilgin, 2017b). Yao, Xu ve Sun (2023), ebeveynlik biçimleri/stilleri ve kişilik özelliklerini incelediği kesitsel bir çalışmada, ebeveynlik biçimlerinin/stillerinin öz denetimlilik, yumuşak başlılık, dışa dönüklük ve deneyime açıklık alt boyutları ile negatif yönde ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ancak yapılan çalışmada ebeveynlik stilleri ile beş faktör kişilik özelliklerinin, bu çalışmanın bulgularına benzer olarak, nörotiklik alt boyutu arasında bir ilişki bulunamamıştır (Yao, Xu ve Sun, 2023).

Tani, Castagna ve Ponti (2017), annelerin kendi anneleri ile aralarındaki bağlanma stilinin, kendi çocukları ile aralarındaki ilişkiyi de şekillendirdiğini belirtmiştir (Tani, Castagna ve Ponti, 2017). Esmer (2021), 3-6 yaş çocukların annesinin ve anneannesinin çocuk yetiştirme stilleri ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, kendi anneleri ile pozitif bir ilişkiye sahip olan kadınların, çocuklarıyla da olumlu ilişkiler kurduğunu bildirmiştir (Esmer, 2021). Erdemir ve Kutlu (2024) tarafından yapılan, annelerin erken dönem uyumsuz şemalarının ebeveynlik sürecini nasıl etkilediğini araştırdıkları çalışmada, ilk kez anne olma yaşının zedelenmiş otonomi şeması ile negatif yönde bir ilişkiye sahip olduğu, annelerin öğrenim durumu yükseldikçe zedelenmiş otonomi, yüksek standartlar, kopukluk ve reddedilme şemalarına ait puanların düştüğü bildirilmiştir (Erdemir ve Kutlu, 2024).

Çolakoğlu (2012) tarafından yapılan tez çalışmasında, aşırı koruyucu/evhamlı, aşırı izin verici/sınırsız, kötümser/endişeli ve sömürücü/istismar edici anne ile, küçümseyici/kusur bulucu baba şemalarının bireylerde kopukluk/reddedilmişlik şemasının gelişmesinde; sömürücü/istismar edici, serbest ya da fazla koruyucu anne şeması ile küçümseyici/eleştirel

baba tutumlarının bireyde zedelenmiş özerklik şemasının oluşmasında rol oynadığı bulunmuştur. Duygularını ifade etmesine izin vermeyen ve katı tutumlar uygulayan baba figürü ve aşırı koruyucu annenin varlığı bireyde zedelenmiş sınırlar şema alanının oluşmasına; aşırı koruyucu, değişime kapalı, duygusal bakımdan yoksun bırakan anne ve kuralcı/kalıplayıcı baba tutumları başkalarına yönelimlilik şemasının oluşmasında etkilidir. Çolakoğlu, çalışmasında aşırı tetikte olma şema alanının ise aşırı koruyucu, başarı odaklı ve yeniliklere kapalı anne ile kuralcı, katı, küçümseyici ve eleştirel tutuma sahip baba ile ilişkili olduğunu bildirmiştir (Çolakoğlu, 2012).

Literatür incelendiğinde, erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda en fazla etkiye sahip ebeveyn şemalarının küçümseyici anne ve baba, kötümser anne, kontrolcü anne ve cezalandırıcı baba şemaları olduğu söylenebilir. Ayrıca duygusal olarak yoksun bırakma, güvensizlik, istismar ve boyun eğdirici ebeveyn tutumları da erken dönem uyumsuz şemaların oluşumuyla ilişkilidir (Sheffield ve ark., 2005). Çocukluk döneminde kendi ebeveynleriyle sağlıklı etkileşim kurmayan bireyler, kendi çocuklarını yetiştirirken sorunlar yaşayabilir. Aile, çocuğun bilişsel ve davranışsal gelişiminde, mental sağlığın devamlılığında önemli bir rol oynar (Aksoy ve Kılıç, 2019; Yao, Xu ve Sun, 2023). Bu çalışmada da, erken dönem yaşantılardan kaynaklanan ebeveynlik algılarının (*“Kötümser/endişeli” ve “Değişime kapalı/Duygularını bastıran” anne şemaları/algıları ile “sömürücü/istismar edici, “kuralcı/kalıplayıcı”, “cezalandırıcı”, “kötümser/endişeli” baba şemalarının/algılarının*) bireylerin kişilik özelliklerinin gelişiminde etkisi olduğu bulunmuştur.

5.4 Mahkum Annelerin Young Ebeveynlik Ölçeği (Anne/Baba) Puanları ile Çocuklarının Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Puan Yüzdeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Cezaevindeki mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan ebeveyn tutumu algıları ve kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algıları arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal yeterlilik ölçeğinin kızgınlık-saldırganlık alt boyutu ile annelerin erken dönem uyumsuz şemaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Ancak SYDD ölçeğinin *“anksiyete-içer dönüklük”* alt boyutu ve annelerin *“dışadönüklük”* kişilik özelliği arasında negatif yönlü, *“anksiyete-içer dönüklük”* alt boyut ile annelerin *“duygusal bakımdan yoksun bırakıcı-baba”* şeması/algısı arasında da istatistiksel açıdan anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Literatürde, erken dönem uyumsuz şemalardan kaynaklanan olumsuz ebeveynlik algıları ile çocukların davranış bozuklukları, depresyon, bağlanma stilleri ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar olduğu görülmüştür. Çocukların sosyal yetkinliğinin ele alındığı ilişkiel çalışmaların ise, ebeveyn öz yeterlilik algısı, ebeveynin psikolojik iyi oluşu, ebeveynlerin kişilik özellikleri, disiplin yöntemleri ve sosyodemografik özellikleri gibi değişkenleri ele aldığı görülmüştür. Ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemalarının çocuklarının sosyal yetkinlik düzeyine etkisini inceleyen çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıdadır.

Annelerin erken dönemdeki uyumsuz şemalarının okul öncesi dönemdeki çocuklarının sosyal beceri ve davranış sorunlarına etkisinin incelendiği bir çalışmada, annenin iç içe geçme/bağımlılık ve duygularını bastırma şemalarına sahip olmasının çocuklarda depresyon, anksiyete gibi bozukluklara yol açtığı bulunmuştur. Yüksek standartlar şemasının varlığı ise annelerin çocuk yetiştirme şekillerini etkileyerek, çocuğuna karşı mükemmeliyetçi ve aşırı eleştirel tutum geliştirmesi ve anneleri tarafından bu davranışa maruz kalan çocukların sosyal yetkinlik becerilerinin olumsuz etkilenmesi olasıdır (Altunçanak, 2020). Erken dönem uyumsuz şemaların çocukların davranış sorunları ile ilişkisinin incelendiği bir başka çalışmada ise, ebeveynlerin erken dönem uyumsuz şemaları ile çocukta Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu görülmesi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Sayal, 2017).

Kındıroğlu (2018), ebeveynlerin psikolojik iyi oluş düzeyleri ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile çocuklarının sosyal yetkinlik ve davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Ebeveynlerin psikolojik iyi oluş düzeyi arttığında çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri artarak, kaygı-geri çekilme ve öfke-agresyon düzeyleri azalmaktadır. Ebeveynlerin gelecek ve kendilik algılarına, aile uyumuna ve sosyal kaynaklara yönelik psikolojik dayanıklılık düzeyleri arttığında çocukların sosyal yetkinlik düzeylerinin arttığı ve kaygı-geri çekilme düzeylerinin azaldığı tespit edilmiştir (Kındıroğlu, 2018). Köçer ve Öngören (2021), annelerin erken dönem uyumsuz şemaları ile çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, erken dönem uyumsuz şema varlığının sosyal izolasyon alt boyutu ile davranış problemlerinin dikkat problemleri-immatürite, anksiyete-içe dönüklük, psikotik davranış ve davranış bozukluğu alt boyutlarının arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur (Köçer ve Öngören, 2021).

Çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış problemleri arasındaki ilişki incelendiğinde; saldırgan-sinirli davranışlar, olumsuz sosyal davranışlar, antisosyal/ agresif ve yıkıcı-talepkâr

davranışlar ile çocukların sosyal yetkinlik düzeyleri arasında orta düzey ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Güleç, 2022). Gür ve arkadaşlarının (2015) 48-60 ay çocukların sosyal yetkinlikleri ve davranış değerlendirme durumlarını incelediği çalışmada, çocukların SY puanları ile KS ve Aİ puanları arasında ters yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çocukların KS puanları ile Aİ puanları arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Gür ve ark., 2015).

Çocukların sosyal yetkinlik düzeyi, çocuğun daha iyi akran ilişkileri geliştirmesinde, öz saygısının yüksek olmasında ve yaşamı boyunca ihtiyacı olacak becerileri edinmesinde yardımcı bir ön koşuldur. Çocuğun sosyal yetkinliğinin gelişmesinde ise çocuğun bakım vereni ile kurduğu ilişki önemlidir. Çocuğun sosyal yetkinliğini ele alan çalışmalar incelendiğinde, çocuğun birincil bakım vereni olan anne ile olan etkileşimi, çocuğun bağlanma şekli, annenin çocuğu yetiştirme tutumları, annenin yetiştirilme şekli, ailenin sosyoekonomik durumu gibi değişkenlerin çocuğun sosyal yetkinlik düzeyini etkilediği söylenebilir (Kim ve Cicchetti, 2004; Renk ve Phares, 2004; Başeğmez, 2023; Durmuşoğlu Saltalı ve Arslan, 2023).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Araştırma, cezaevindeki mahkûm annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile cezaevinde birlikte kaldıkları okul öncesi çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algılarını belirlemek ve bu üç değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla İzmir ili Aliğa 3 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz kurumunda yapılmıştır. Araştırma verileri “*Tanıtıcı Bilgi Formu, Young Ebeveynlik Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği* ile *Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği*” kullanılarak elde edilmiş olup araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplama araçlarından elde edilen veriler uygun istatistiksel tekniklerde analiz edilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılan 15 mahkum annenin yaş ortalaması $31,80 \pm 4,7$ olarak hesaplanmıştır. Mahkum annelerin %73,3 (n=11)’ünün büyükşehirde doğduğu, %66,7 (n=10)’sinin cezaevine girmeden önce büyükşehirde yaşadığı, %46,7’sinin ortaokul mezunu olduğu, %40,1’inin eğitimini ilkokulda bıraktığı, %13,3’ünün okumadığı ve %33,3’ünün okulu ailesi okutmadığı için, %26,7’sinin maddi yetersizliklerden dolayı okulu bıraktığı tespit edilmiştir.

Kadın mahkumların %53,3’ünün bekar ve %33,3’ünün evli olduğu, %60,0’ının herhangi bir işte çalışmadığı, %33,3’ünün ev hanımı olduğu, %20,0’ının temizlik görevlisi olarak çalıştığı ve %46,7’sinin asgari ücret geliri olduğu, %53,3’ünün çekirdek aile yapısında yetiştiği belirlenmiştir. Kadın mahkumların ilk suç işledikleri yaş ortalaması $22,08 \pm 5,77$ olup, %60,0’ının ilk karıştığı suç tipinin “*hırsızlık*” olduğu görülmüştür. Mahkum kadınların %60,0’ı cezaevinde kaldığı süre içinde yakınlarının ziyarete geldiğini (başka bir anlatımla sosyal destek sistemlerinin olduğunu) ve %26,7’si kronik bir hastalığı olduğunu belirtmiştir.

Mahkum kadınların %60,0’ının çocuğunun cezaevinde kendisiyle birlikte kalmasını uygun bulmadığı, %60,0’ı kendisiyle birlikte kalan çocuğunun 4 yaşında ve %53,3’ü kız olduğunu, %66,7’si doğumdan itibaren çocuğuyla birlikte yaşadığını ve %40,7’si cezaevine girişte çocuğunun da kendisiyle birlikte geldiğini belirtmiştir. Çocukların büyük bir çoğunluğu (%86,7) eğitime devam etmekte olup, mahkum annelerin yarısından fazlası (%60) cezaevindeki eğitim ve oyun olanaklarını yeterli bulduğunu ifade etmiştir.

Mahkum annelerin kişilik özellikleri incelendiğinde, BFKÖ’nin *yumuşak başlılık*, *dışa dönüklük*, *deneyime açıklık* ve *öz denetimlilik* kişilik özelliklerinin yüksek, *nörotiklik* kişilik özelliğinin ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Mahkum annelerin kişilik özellikleri (BFKÖ)

ile erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumu algıları (YEÖ-anne/baba) arasındaki ilişki incelendiğinde, *kötümser/endişeli-anne* ve *değişime kapalı/duygularını bastıran-anne* şemasının/algısının *dışa dönüklük* kişilik özelliği ile negatif; *sömürücü/istismar edici-baba* şemasının/algısının *öz denetimlilik* kişilik özelliği ile negatif; *kuralcı/kalıplayıcı, cezalandırıcı* ve *kötümser/endişeli-baba* şemasının/algısının ise *deneyime açıklık* kişilik özelliği ile negatif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada kullanılan örneklem büyüklüğü ve araştırmanın yapıldığı sürenin kısıtlı olması, tek merkezli bir çalışma olması sonuçların genellenebilirliği açısından önemli bir sınırlama oluşturmaktadır. Çalışma kurum izni alma sürecinin zorlu olması nedeniyle sadece bir kurumda ve yalnızca 15 mahkum annenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca tüm verilerin mahkum annelerin öz bildirimine dayalı olarak elde edilmiş olması, annelerin öznel algılarını yansıtmaya da bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Örneklem ve araştırma süresinin sınırlı olması, araştırma sonucunun daha geniş bir popülasyonun davranışlarını yansıtmaya konusunda yetersiz kalabilir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak çalışmalarda, daha geniş ve çeşitli örneklem grupları üzerinde ve daha uzun süre içerisinde veri toplanması önerilir.

Sonuç olarak, bu çalışma, cezaevinde çocukları ile kalan mahkum annelerin, kendi kişilik özelliklerinin ve erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumu algılarının, çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine yönelik algıları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Sınırlı katılımcı sayısına rağmen elde edilen bulgular mahkum annelerin kişilik özelliklerinin ve erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumu algılarının, çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine yönelik algılarını etkilediğini göstermiştir. Yapılan literatür incelemesinde, mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumu algılarının ve kişilik özelliklerinin, çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine ilişkin algılarıyla olan ilişkisini inceleyen çalışmaya rastlanamamıştır. Bu araştırma, daha geniş bir örneklem gruplarında yürütülecek olan gelecekteki çalışmalar için önemli bir temel oluşturacaktır.

6.2. Öneriler

Cezaevindeki mahkûm annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile cezaevinde birlikte kaldıkları okul öncesi çocuklarının sosyal yetkinliklerine dair algılarını belirlemek ve bu üç değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen sonuca göre, mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik tutumu algıları ve kişilik özellikleri ile çocuklarının sosyal yetkinlik düzeylerine ilişkin algıları arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre,

- Gelecekte daha geniş ve farklı örneklem grupları üzerinde ve daha uzun süreli veri toplanan benzer başka çalışmalar yapılması,
- Mahkum annelerin erken dönem uyumsuz şemalarından kaynaklanan olumsuz ebeveynlik algılarını değiştirmeye yönelik müdahale programları geliştirilmesi,
- Cezaevinde annesi ile birlikte kalan okul öncesi çocukların düzenli olarak sosyal yetkinliklerini değerlendiren tarama çalışmaları yapılması,
- Cezaevinde mahkum annesiyle birlikte yaşayan okul öncesi çocukların sosyal yetkinlik düzeylerini geliştirmeye yönelik kapsamlı ve sürekli müdahale programlarının geliştirilmesi,
- Cezaevinde mahkum annesiyle birlikte yaşayan okul öncesi çocukların sosyal yetkinliklerindeki yetersizliklere (*örneğin; anksiyeteli/içer dönüklük eğilimi olan*) yönelik müdahale için mahkum annelerin kişilik özelliklerine (*örneğin; dışa dönüklük*) ve ebeveyn tutumu (anne-baba) şemasına/algısına (*örneğin; duygusal bakımdan yoksun bırakıcı*) odaklanan müdahaleler planlanması,
- Cezaevinde mahkum annesiyle birlikte yaşayan okul öncesi çocuklarda, sosyal yetkinlik becerileri bakımından riskli çocuklara yönelik acil multidisipliner müdahale programları oluşturulması önerilir.

KAYNAKLAR

1. Aksoy AB, Kılıç KM. Tutuklu/Hükümlülerin Ebeveynlik Tutumları ile Kendi Ebeveynlerinden Algıladıkları Ebeveynlik Tutumları Arasındaki İlişki. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2019, 23(1), 672-685.
2. Alejos M, Brett R, Zermatten J. Babies And Small Children Residing In Prisons. *Geneva: Quaker United Nations Office*, 2005.
3. Altunçanak S. Okul Öncesindeki Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Davranış Sorunlarının Yordayıcısı Olarak Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2020.
4. Amca D, Öztuğ EK. Examination Of The Social Behavior Of 4 Age Old Preschool Children According To Teacher Views. *Journal Of Computer And Education Research*. 2016, 4(7): 82-102.
5. Arslan R. Çocukluk Dönemi Duygusal İstismarı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2016.
6. Arı FA. Bilişsel Şemalar ve Bağlanma. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*, 2021, 11.4: 1823-1834.
7. Ateş B. Üniversite Öğrencilerinde Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Yetkinlik. *Electronic Journal Of Social Sciences*, 2016, 15.59.
8. Ayata Küçükbükcü R, Çamur G. Kadın Hükümlülerin Yaşam Öykülerinde Toplumsal Cinsiyet İzleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2023, 33(3): 1299-1311.
9. Barış G. Mahkum Kadınlar Kimlerdir? Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi. *The Journal Of Social Sciences*. 2015 3(3): 102–102.
10. Baysan Arabacı L, Küçükmehtem B. Cezaevinde Adli Psikiyatri Hemşiresinin Rol ve Sorumlulukları. *Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2024, 4(2): 396-410.
11. Baysan Arabacı L, Taş G. Ruh Sağlığı ve Hastalıklarında Temel Hemşirelik Bakımı. Birinci Baskı. Baysan Arabacı L, Editör. *Ankara Nobel Tıp Kitabevleri*; 2020.

12. Başbuğ S, Cesur G, Durak Batıgün A. Algılanan Ebeveynlik Biçimi ve Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi: Kişilerarası Bilişsel Çarpıtmaların Aracı Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2016, 27: 1-13.
13. Başgeçmez Bİ. Annelerin Bekçilik Davranışları İle Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Problemlili Davranış Ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir Üniversitesi. 2023.
14. Bilgin M. Ergenin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Sosyal Yetkinlik, Bilişsel Hatalar Ve Anne Baba Beş Faktör Kişilik Özellikleri İlişkisi. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*. 2017a, 16(1), 230-250.
15. Bilgin M. Ergenlerin Beş Faktör Kişilik Özelliği İle Bilişsel Esneklik İlişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017b, 16.62: 945-954.
16. Bojed FB, Nikmanesh Z. Role Of Early Maladaptive Schemas On Addiction Potential İn Youth. *International Journal Of High Risk Behaviors & Addiction*, 2013, 2.2: 72.
17. Bourdon DÉ, El-Baalbaki G, Girard D, Lapointe-Blackburn É, Guay S. Schemas And Coping Strategies İn Cognitive-Behavioral Therapy For Ptsd: A Systematic Review. *European Journal Of Trauma & Dissociation*, 2019, 3.1: 33-47.
18. Budak M, Türkmenoğlu B, Güler N. Ceza Ve Tutukevi Sağlık Hizmetleri; Cezaevi Hemşireliği. *Socrates Journal Of Interdisciplinary Social Studies*. 2022. 8 (20): 108-122
19. Bulut MB, Yıldız M. Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumlarına Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2020, 24.2: 397-412.
20. Cámara M, Calvete E. Early Maladaptive Schemas As Moderators Of The İmpact Of Stressful Events On Anxiety And Depression İn University Students. *Journal Of Psychopathology And Behavioral Assessment*, 2012, 34: 58-68.
21. Demir B. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramında Kant Etkisine İlişkin Bir Değerlendirme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi, 2022.
22. Demir S, Gündüz B. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2014, 11.25: 309-322.

23. Demirbaşoğlu C. Anneleri İle Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Gelişiminin Ve Annelerinin Gözüyle Yaşam Deneyimlerinin Karma Araştırma Yöntemiyle Araştırılması: *İstanbul Maltepe Üniversitesi*, 2019.
24. Demirkol A, Aslan S. Holland'ın Tipolojisi, Bağlanma Ve Beş Faktör Kişilik Kuramı Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, 5.3: 1127-1150.
25. Derelioğlu S. Beş Faktör Kişilik Özellikleri İle Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Alanya Akademik Bakış*, 2023, 7.2: 791-807.
26. Dreidi M, Asmar I, Tawafsha A, Syam B, Izzaldeen H, Nassar W, Barakat I. The effects of Mother-Child Relationship and Mother's Personality Traits on Child's Emotional and Behavioral Well-Being. *Journal of Neonatal Nursing*, 2024, 30(2): 470-475.
27. Doğan T. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ve Öznel İyi Oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2013, 14.1: 56-64.
28. Eke K. 4-6 Yaş Sosyal Davranış Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Çocukların Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi. 2018.
29. Ekşi H. Tunçer B. Sevim E. Ergenlerde Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ve Erken Dönem Uyumsuz Şemalar. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2020, 10(2): 318-328.
30. Engin E. Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı. Birinci Baskı. Çam O, Engin E, Editör. *İstanbul Tıp Kitabevi*; 2014.
31. Erdemir S. Kutlu M. An Investigation Of Mothers' Early Maladaptive Schemas And Their Self-Perceptions Of Parental Roles (Explanatory Mixed Design). *Inonu University Journal Of The Faculty Of Education*. 2024, 25 (1): 278-318.
32. Eroğlu M. Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişim: Piaget Ve Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramlarının İncelenmesi Ve Karşılaştırılması. *Eğitim Ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2023, 6.1: 69-77.
33. Esmer G. 3-6 Yaş Çocukların Annesinin Ve Anneannesinin Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Çocuğun Mizacı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 2021.

34. Franke İ, Vogel T, Eher R, Dudeck M. Prison Mental Healthcare: Recent Developments And Future Challenges. *Prison Mental Healthcare*. 2019; 32 (4): 342-347.
35. Gör N, Yiğit İ, Kömürcü B, Ertürk İŞ. Geçmişin Mirası Ve Geleceğin Haritası: Erken Dönem Uyumsuz Şemalar. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 2017, 5.10: 197-218.
36. Güleç M. 4-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Sosyal Yetkinlik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Demografik Verilere Göre İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi. 2022.
37. Güler N. Annelerin Narsistik Kişilik Özellikleri ile Çocukların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi. 2019.
38. Gür Ç, Koçak N, Demircan A, Uslu Bb, Şirin N, Şafak M. Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 48-60 Ay Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme Durumlarının İncelenmesi. *Eğitim Ve Bilim*, 2015, 40.180.
39. Hong, YR, Park JS. Impact Of Attachment, Temperament And Parenting On Human Development. *Korean Journal Of Pediatrics*, 2012, 55.12: 449.
40. Horzum MB, Ayas T, Padır MA. Beş Faktör Kişilik Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması Adaptation Of Big Five Personality Traits Scale To Turkish Culture. *Sakarya University Journal Of Education*, 2017, 7.2: 398-408.
41. Irkörücü A. Gender Difference İn Early Maladaptive Schemas. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 5.9: 103-119.
42. Işıksolu Aysel Y, Tok E. 60-72 Aylık Çocukların Öz-Düzenleme Becerileri, Sosyal Yetkinlik Davranışları Ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022.
43. İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 2023. Erişim Tarihi: 28.11.2023
44. Janovsky T, Rock AJ, Thorsteinsson EB, Clark GJ, Murray CV. The Relationship Between Early Maladaptive Schemas And İnterpersonal Problems: A Meta-Analytic Review. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2020, 27.3: 408-447.
45. Kabasakal E, Akca A, Mucuk H. Cezaevinde Anneleriyle Yaşayan Çocuklarda Sağlığın Geliştirilmesi. *Phd Thesis*. 2019. Yıldırım Beyazıt University.

46. Kapıslz Ö, Karaca S. Erken Çocukluk Döneminde Görülen Davranışsal Sorunlar Ve Psikiyatri Hemşiresinin Rolü. *Journal Of Academic Research İn Nursing (Jaren)*, 2018, 4.2.
47. Kara FC. 3-6 Yaş Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ile Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi. 2019.
48. Karahan A, Kav S. Hemşirelikte Mesleki Yetkinlik. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2018, 5.2: 160-168.
49. Kesebir Ş, Kavzoğlu SÖ, Üstündağ MF. Bağlanma Ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2011, 3.2: 321-342.
50. Kim J, Cicchetti D. A Longitudinal Study Of Child Maltreatment, Mother-Child Relationship Quality And Maladjustment: The Role Of Self-Esteem And Social Competence. *Journal Of Abnormal Child Psychology*. 2004, 32(4): 341-354.
51. Koçak S. Adli Alanda Kadın Suçluluğunun Görünürlüğü Üzerine Eleştirel Bir Bakış. *Journal Of Society & Social Work*. 2021; 32 (2): 607-621
52. Koçyiğit S, Yılmaz E, Sezer T. 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Duygu Düzenleme Becerileri İle Oyun Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hayef Journal Of Education*, 2015, 12.1: 209-218.
53. Köçer G, Öngören S. Annelerin Erken Dönem Uyumsuz Şemaları İle Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*. 2020, 10(2): 343-355.
54. Kındıroğlu Z, Yaşar Ekici F. Ebeveynlerin Psikolojik İyi Oluş Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri İle Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranışları Arasındaki İlişki. *Adıyaman University Journal Of Educational Sciences*, 2019, 9(1): 138-157.
55. Kındıroğlu Z. Ebeveynlerin Psikolojik İyi Oluş Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri İle Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranışları Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi. 2018.
56. Liman B. 60-72 Aylık Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2020, 1.37: 8-19.

57. Malak Akgün B. Sosyotropi Otonomi Kişilik Özellikleri Ve Hemşirelik. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 2017, 26.2: 163-177.
58. Merçil İ. Bakırköy Kadın Cezaevinde Bulunan Anne Mahpusların Çocuklarıyla İlişkileri. *Turkish Studies-Social Sciences*, 2020, 15.4: 2009-2021.
59. Nalbant AA. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5 Yaş Çocukların Mizaç, Sosyal Yetkinlik Özellikleri İle Çaba Sarf Ederek Kendini Denetleme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi. 2016.
60. Nam A, Akbay Se. Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumu: Beş Faktör Kişilik Özellikleri, Bilinçli Farkındalık Ve Yılmazlığın Rolü. *Opus International Journal Of Society Researches*, 2020, 16.31: 4210-4237.
61. Nicol, A, Mak As, Murray K, Walker İ, Buckmaster D. The Relationships Between Early Maladaptive Schemas And Youth Mental Health: A Systematic Review. *Cognitive Therapy And Research*, 2020, 44: 715-751.
62. Ogelman Hg; Topaloğlu ZÇ. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Anne Babalarının Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2014, 14.1: 241-271.
63. Orhan G. Suçun Faili Olarak Kadın. *International Journal Of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2023, 6(4): 346-365.
64. Parlak Ö, Sazkaya MK. Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin İş Yaşamında Yalnızlık Üzerine Etkisinin İncelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2018, 8.1: 149-165.
65. Polat Bn. Yaman N. Annelerin Ebeveyn Bilinçli Farkındalığı, Psikolojik Sağlamlığı İle Çocukların Sosyal Yetkinlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Humanistic Perspective*, 2023, 5 (3): 1119-1147.
66. Renk K, Phares V. Cross-İnformant Ratings Of Social Competence İn Children And Adolescents. *Clin Psychol Rev*. 2004, 24(2): 239-54.
67. Rezaei M, Ghazanfari F, Rezaee F. The Role Of Childhood Trauma, Early Maladaptive Schemas, Emotional Schemas And Experimental Avoidance On Depression: A Structural Equation Modeling. *Psychiatry Research*, 2016, 246: 407-414.

68. Saitoğlu R. Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri İle Problem Davranışlar Ve Akran İlişkilerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çağ Üniversitesi. 2020.
69. Saltalı, ND, Arslan E. Parent's Attitudes As A Predictor Of Preschoolers' Social Competence And İntroverted Behavior. *Elementary Education Online*, 2012, 11.3.
70. Sanghvi, P. Piaget's Theory Of Cognitive Development: A Review. *Indian Journal Of Mental Health*, 2020, 7.2: 90-96.
71. Santana JCB, Reis FCA. Perception Of The Nursing Team About Health Care İn The Prison System. *Rev Fund Care Online*.2019. Oct. /Dec.; 11(5):1142-1147.
72. Saruç S. Türkiye'de Kadın Hükümlüler: Kadın Hükümlülerin Profili Ve Suçluluğa Etki Eden Olguların Analizi. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 2014, 25(1): 61-88.
73. Sarı E. Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların, Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının, Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi. 2007.
74. Sayal B. Anne Babaların Erken Dönem Uyumsuz Şemalarının Çocuk Davranış Sorunları İle İlişkisinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Gelişim Üniversitesi. 2017.
75. Sezer Ö. Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları Ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010, 7.1: 1-19.
76. Seçer Z. Sosyal Olarak Yetkin Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzenlemeleri İle Annelerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki İlişkiler. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2017, 25.4: 1435-1452.
77. Sharp SF. Marcus-Mendoza ST. It's A Family Affair: İncarcerated Women And Their Families. *Women & Criminal Justice*, 2001, 12(4): 21-49.
78. Sheffield A, Waller G, Emanuelli F, Murray J, Meyer C. Links Between Parenting And Core Beliefs: Preliminary Psychometric Validation Of The Young Parenting İventory. *Cognitive Therapy And Research*. 2005, 29(6), 787-802.
79. Shorey RC, Stuart Gİ, Anderson S. Early Maladaptive Schemas Among Young Adult Male Substance Abusers: A Comparison With A Non-Clinical Group. *Journal Of Substance Abuse Treatment*, 2013, 44.5: 522-527

80. Simard V, Moss E, Pascusso K. Early Maladaptive Schemas And Child And Adult Attachment: A 15-Year Longitudinal Study. *Psychology And Psychotherapy: Theory, Research And Practice*, 2011, 84.4: 349-366.
81. Simpson, S, Simionato G, Smout M, Van Vreeswijk MF, Hayes C, Souglaris C, Reid, C. Burnout Amongst Clinical And Counselling Psychologist: The Role Of Early Maladaptive Schemas And Coping Modes As Vulnerability Factors. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2019, 26.1: 35-46.
82. Soygüt G, Çakır Z, Karaosmanoğlu A. Ebeveynlik Biçimlerinin Değerlendirilmesi: Young Ebeveynlik Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2008, 11.22: 17-30.
83. Soygüt G, Çakır Z. Ebeveynlik Biçimleri İle Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2009, 20.2.
84. Tani F, Castagna V, Ponti L. Women Who Had Positive Relationships With Their Own Mothers Reported Good Attachments To Their First Child Before And After Birth. *Acta Paediatr.* 2018, 107(4):633-637.
85. Temel AB, Arabacı Z. Hemşireler İçin Geliştirilmesi Gereken Bir Çalışma Alanı: Cezaevi Ve Tutukevi Hemşireliği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 2020; 20 (19)
86. Topaloğlu ZÇ. 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Yetkinlik, Saldırganlık, Kaygı Düzeyleri İle Anne-Babalarının Ebeveyn Özyeterliği Algısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Pamukkale Üniversitesi. 2013.
87. Trull TJ, Widiger TA. Dimensional Models Of Personality: The Five-Factor Model And The Dsm-5. *Dialogues In Clinical Neuroscience*, 2013, 15.2: 135-146.
88. Tuncer N, Avcı N. Cezaevinde Anne Olmak. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2021, 27.
89. Turhan, Ö, Tiftik C. Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Çatışma Yönetme Stratejilerine Etkisi. *İbad Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022, 12: 181-210.
90. Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. 2018. Erişim Tarihi: 14.08.2023
91. Türkiye İstatistik Kurumu (Tük). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2023.

92. Ulusoy YÖ; Akfırat On, Tura G. Ebeveynlere Bağlanma İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. *Resilience*, 2018, 2.1: 23-38.
93. Ural O, Güven G, Sezer T, Azkeskin K, Yılmaz E. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri İle Sosyal Yetkinlik Ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty Of Health Sciences Journal*, 2015.
94. Uygun N. Kozikoğlu İ. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Sosyal Yetkinlik Davranışlarının İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*. 2019, 20(1): 305-321
95. Uysal H, Akman B. Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlama Çalışması. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, 5.2: 419-446.
96. Uçungan M. Hapishanelerde Annelerinin Yanında Kalan Çocuklar: Türkiye Örneği: İstanbul Marmara Üniversitesi, 2019.
97. Walburg, V. Chiaramello, S. Link Between Early Maladaptive Schemas And Defense Mechanisms. *European Review Of Applied Psychology*, 2015, 65.5: 221-226.
98. Watson R, Stimpson A, Hostick T. Prison Health Care: A Review Of The Literature. *International Journal Of Nursing Studies*. 2004; 119-128
99. Yao S, Xu M, Sun L. Five-Factor Personality Dimensions Mediated The Relationship Between Parents' Parenting Style Differences And Mental Health Among Medical University Students. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2023, 20, 4908
100. Yaralı KT, Özkan HK. Çocukların (60-72 Aylık) Sosyal Problem Çözme Becerileri İle Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016, 20.2: 345-361.
101. Yaşar BN. Reproductive Health Problems in Prisoner Women. *Artuklu International Journal Of Health Sciences*. 2021; 12-15
102. Young JE, Klosko JS, Weishaar ME. Schema Therapy. New York: Guilford, 2003, 254: 653-658.
103. Yıldız Ç, Şarlak D. Erken Dönem Uyumsuz Şemaları İle Depresif Belirtiler Ve Öz-Duyarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2022, 5.5: 562-581.

104. Çelikkaleli Ö, Akba SE. Üniversite Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışı, Genel Yetkinlik İnancı Ve Sorumluluklarının İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013, 14.2: 237-254.
105. Çengelköylü C, Bademci Ö, Çelik D, Karadayı Ef. Anneleri İle Ceza İnfaz Kurumlarında Kalan 0-6 Yaş Çocukların Yaşam Koşullarının Ve Deneyimlerinin Annelerinin Bakış Açısıyla Araştırılması. *Journal Of Society & Social Work*, 2022, 33.4.
106. Çetin F, Yeloğlu HO, Basım HN. Psikolojik Dayanıklılığın Açıklanmasında Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Rolü: Bir Kanonik İlişki Analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2015, 30.75: 81-92.
107. Çiftçioğlu H, Polat ÖA, Eren E. Kişilik Gelişimi. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 2016, 3.7: 166-177.
108. Çiçek İ, Aslan AE. Kişilik Ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2020, 10.1: 137-147.
109. Çolakoğlu Et. Genç Yetişkinlerde Kendilik Algısı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri Ve Kişilerarası İlişkiler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Maltepe Üniversitesi. 2012.
110. Çorapçı F, Aksan N, Arslan-Yalçın D, Yağmurlu B. Okul Öncesi Dönemde Duyusal, Davranışsal Ve Sosyal Uyum Taraması: Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği. *Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 2010, 17, 3-14.
111. Özdemir O, Özdemir PG, Kadak MT, Nasıroğlu S. Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2012, 4.4: 566-589.
112. Şahinöz A, Küçük NS, Çakır BÇ, Uzun Ak, Durualp E. Cezaevinde Annesi İle Birlikte Kalan Çocukların Gelişimlerinin Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 2019, 72.1: 66-75
113. Şenol-Durak E, Emiral-Coşkun E. Adli Psikolojinin Doğuşu Ve Tarihsel Gelişimi. *Adli Psikoloji*. 2017, 1-11.

EKLER

EK.1

TANITICI BİLGİ FORMU

Sayın katılımcı,

Bu çalışma, *cezaevindeki mahkûm kadınların/annelerin erken dönem uyumsuz şema oluşumuna yönelik olumsuz ebeveynlik tutumları ve kişilik özellikleri ile çocuklarındaki sosyal yetkinlik algılarını*–belirlemek amacıyla yapılmaktadır.

Lütfen her bir soruyu boş bırakmadan yanıtlayınız. Sorulara vereceğiniz yanıtlar, araştırmacılar dışında hiç kimse tarafından okunmayacak ve farklı bir amaçla kullanılmayacaktır. Araştırma bilgi toplama amacıyla yapıldığından, adınızı ve soyadınızı yazmanıza veya kimliğinizi belirtecek herhangi bir işaret koymanıza gerek yoktur. Her bir soruya içtenlikle vereceğiniz yanıtlar, araştırma sonuçları açısından oldukça önemlidir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim

1. Yaşınız:

2. Doğum Yeriniz:

Köy İlçe İl Büyükşehir Başka bir Ülke

3. Cezaevine gelmeden önce yaşadığınız yer:

Köy İlçe İl Büyükşehir Başka bir Ülke

4. Öğrenim Düzeyiniz:

Okur-yazar değil Okur-yazar
İlkokul Mezun Ortaokul mezunu
Lise mezunu Yükseköğrenim

5. Eğitiminizi bıraktıysanız, bırakma sebebiniz:

6. Medeni haliniz: Bekar Evli Boşanmış Dul Ayrı yaşıyor

7. Çocuk sayınız: .....

8. Cezaevine gelmeden önce kimlerle yaşıyordunuz?

☐ Eşiniz ve çocuk/çocuklarınız ile	☐ Anne, baba ve kardeşiniz ile
☐ Eşinizden ayrı çocuk/çocuklarınızla	☐ Karşı cinsten biri ile
☐ Yakın akraba ile:	☐ Arkadaşınız ile:
☐ Yalnız:	☐ Diğer .....

9. Mesleğiniz: .....

10. Çalışma durumunuz: .....

11. Aylık geliriniz: .....

12. Şu anda herhangi bir fizyolojik ya da psikolojik rahatsızlığınız var mı? Varsa nedenini açıklayınız.....

13. Var olan hastalığınız için herhangi bir ilaç kullanıyor musunuz?

Hayır kullanmıyorum. Evet kullanıyorum (Belirtiniz). .....

14. Çocuğunuzun sizinle birlikte cezaevinde kalmasını nasıl buluyorsunuz?

Uygun buluyorum Uygun bulmuyorum Kararsızım

15. Yetiştirdiğiniz aile yapısı/tipi:

- Çekirdek aile (*anne, baba, kardeşler*):
Geniş aile (*akrabaların olduğu*):
Parçalanmış aile (*boşanma, ölüm vb. nedenle*):
Diğer (*Belirtiniz*) .....

16. Bugüne kadar karıştığınız ve yargılandığınız suç biçimi;

Karıştığınız suç tipi:

- a.) .....
b.) .....
c.) .....
d.) .....

Suçta karışma yaşı:

- a.) .....
b.) .....
c.) .....
d.) .....

17. Aldığınız hüküm:

- a.) Hapis..... (lütfen süresini yazınız) Para cezası Beraat
b.) Hapis..... (lütfen süresini yazınız) Para cezası Beraat
c.) Hapis..... (lütfen süresini yazınız) Para cezası Beraat
d.) Hapis..... (lütfen süresini yazınız) Para cezası Beraat

18. Şu an infaz edilen ceza süresi? .....

19. Hapiste kaldığınız süreçte ziyaretinize kimler geliyor?

.....

20. Birlikte kaldığınız çocuğunuzun yaşı:

21. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız: Erkek:

22. Doğumdan itibaren çocuğunuzun yanında kalma süreniz/biçiminiz:

.....

23. Çocuğunuzu ne zaman yanınıza aldınız? (*Cezaevine girer girmez mi yoksa daha sonra mı?*)

.....

24. Çocuğunuz sizinle birlikte yaşadığı sürede hapisane dışına çıktı mı?

.....

25. Çocuğunuzun cezaevinde bulunma süresi? ..... gün /hafta

26. Çocuğunuzun cezaevinde etkileşimde bulunduğu akran ya da arkadaşları var mı?

Yok Var Var ise sayısı:

27. Çocuğın varsa kardeş sayısı: _____ Kardeşlerinin cinsiyeti ve doğum yılı:

1. Erkek _____ Kız _____ Yıl _____
2. Erkek _____ Kız _____ Yıl _____
3. Erkek _____ Kız _____ Yıl _____
4. Erkek _____ Kız _____ Yıl _____

28. Çocuğunuz öğrenimine devam ediyor mu?

Hayır Evet: Nasıl? (*Belirtiniz*) .....

29. Cezaevindeki eğitim ve oyun olanakları sizce nasıl?

Yeterli Kısmen Yeterli Yetersiz

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ-KISA FORM

Sayın Cevaplayıcı

Aşağıda sizi tanımlayan ya da tanımlamayan birçok özellik bulunmaktadır. Aşağıda verilen maddelerin her birini dikkatlice okuduktan sonra her bir maddenin size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Kendimi içine kapanık biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi genellikle güvenilir biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi yavaş hareket etme eğiliminde olan biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi rahat ve stresle başa çıkabilen biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi çok az sanatsal ilgisi olan biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi dışa dönük, sosyal biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi başkalarının hatasını bulma eğiliminde biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi bir işi tam yapacak biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi kolay sinirlenen biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
Kendimi yaratıcı biri olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )

YOUNG EBEVEYN FORMU

Aşağıda anne ve babanızı tarif etmekte kullanabileceğiniz tanımlamalar verilmiştir. Lütfen her tanımlamayı dikkatle okuyun ve ebeveynlerinize ne kadar uyduğuna karar verin. 1 ile 6 arasında, çocukluğunuz sırasında annenizi ve babanızı tanımlayan en yüksek dereceyi seçin. Eğer sizi anne veya babanız yerine başka insanlar büyüttü ise onları da aynı şekilde derecelendirin. Eğer anne veya babanızdan biri hiç olmadı ise o sütunu boş bırakın.

- 1- *Tamamı ile yanlış*
- 2- *Çoğunlukla yanlış*
- 3- *Uyan tarafı daha fazla*
- 4- *Orta derecede doğru*
- 5- *Çoğunlukla doğru*
- 6- *Ona tamamı ile uyuyor.*

Anne Baba

1. ___ ___ Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı.
2. ___ ___ Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi.
3. ___ ___ Bana yol gösterdi ve olumlu yönlendirdi.
4. ___ ___ Beni dinledi, anladı ve duygularımızı karşılıklı paylaştık.
5. ___ ___ Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi.
6. ___ ___ Ben çocukken öldü veya evi terk etti.
7. ___ ___ Dengesizdi, ne yapacağı belli olmazdı veya alkolikti.
8. ___ ___ Kardeş (ler)imi bana tercih etti.
9. ___ ___ Uzun süreler boyunca beni terk etti veya yalnız bıraktı.
10. ___ ___ Bana yalan söyledi, beni kandırdı veya bana ihanet etti.
11. ___ ___ Beni dövdü, duygusal veya cinsel olarak taciz etti.
12. ___ ___ Beni kendi amaçları için kullandı.
13. ___ ___ İnsanların canını yakmaktan hoşlanırdı.
14. ___ ___ Bir yerimi inciteceğim diye çok endişelenirdi.
15. ___ ___ Hasta olacağım diye çok endişelenirdi.
16. ___ ___ Evhamlı veya fobik/korkak bir insandı.
17. ___ ___ Beni aşırı korurdu.
18. ___ ___ Kendi kararlarım veya yargılarıma güvenememe neden oldu
19. ___ ___ İşleri kendi başıma yapmama fırsat vermeden çoğu işimi o yaptı.
20. ___ ___ Bana hep daha çocukmuşum gibi davrandı.
21. ___ ___ Beni çok eleştirirdi.
22. ___ ___ Bana kendimi sevmeye layık olmayan veya dışlanmış bir gibi hissettirdi.
23. ___ ___ Bana hep bende yanlış bir şey varmış gibi davrandı.
24. ___ ___ Önemli konularda kendimden utanmama neden oldu.
25. ___ ___ Okulda başarılı olmam için gereken disiplini bana kazandırmadı.
26. ___ ___ Bana salakmışım veya beceriksizmişim gibi davrandı.
27. ___ ___ Başarılı olmamı gerçekten istemedi.
28. ___ ___ Hayatta başarısız olacağıma inandı.
29. ___ ___ Benim fikrim veya isteklerim önemsizmiş gibi davrandı.
30. ___ ___ Benim ihtiyaçlarımı gözetmeden kendisi ne isterse onu yaptı.
31. ___ ___ Hayatımı o kadar çok kontrol altında tuttu ki çok az seçme özgürlüğüm oldu.

Anne Baba

32. ___ ___ Her şey onun kurallarına uymalıydı.
33. ___ ___ Aile için kendi isteklerini feda etti.
34. ___ ___ Günlük sorumluluklarının pek çoğunu yerine getiremiyordu ve ben her zaman kendi payıma düşenden fazlasını yapmak zorunda kaldım.
35. ___ ___ Hep mutsuzdu; destek ve anlayış için hep bana dayandı.
36. ___ ___ Bana güçlü olduğumu ve diğer insanlara yardım etmem gerektiğini hissettirdi.
37. ___ ___ Kendisinden beklentisi hep çok yüksekti ve bunlar için kendini çok zorlardı.
38. ___ ___ Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi.
39. ___ ___ Pek çok alanda mükemmeliyetçiydi; ona göre her şey olması gerektiği gibi olmalıydı.
40. ___ ___ Yaptığım hiçbir şeyin yeterli olmadığını hissetmeme sebep oldu.
41. ___ ___ Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında kesin ve katı kuralları vardı.
42. ___ ___ Eğer işler düzgün ve yeterince hızlı yapılmazsa sabırsızlanırdı.
43. ___ ___ İşlerin tam ve iyi olarak yapılmasına, eğlenme veya dinlenmekten daha fazla önem verdi.
44. ___ ___ Beni pek çok konuda şımarttı veya aşırı hoşgörülü davrandı.
45. ___ ___ Diğer insanlardan daha önemli ve daha iyi olduğumu hissettirdi.
46. ___ ___ Çok talepkardı; her şeyin onun istediği gibi olmasını isterdi.
47. ___ ___ Diğer insanlara karşı sorumluluklarımın olduğunu bana öğretmedi.
48. ___ ___ Bana çok az disiplin veya terbiye verdi.
49. ___ ___ Bana çok az kural koydu veya sorumluluk verdi.
50. ___ ___ Aşırı sinirlenmeme veya kontrolümü kaybetmeme izin verirdi.
51. ___ ___ Disiplinsiz bir insandı.
52. ___ ___ Birbirimizi çok iyi anlayacak kadar yakındık.
53. ___ ___ Ondan tam olarak ayrı bir birey olduğumu hissedemedim veya bireyselliğimi yeterince yaşayamadım.
54. ___ ___ Onun çok güçlü bir insan olmasından dolayı büyürken kendi yönümü belirleyemiyordum.
55. ___ ___ İkimizden birinin uzağa gitmesi durumunda, birbirimizi üzebileceğimizi hissedirdim.
56. ___ ___ Ailemizin ekonomik sorunları ile ilgili çok endişeli idi.
57. ___ ___ Küçük bir hata bile yapsam kötü sonuçların ortaya çıkacağını hissettirirdi.
58. ___ ___ Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi.
59. ___ ___ Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı.
60. ___ ___ Her şey onun kontrolü altında olmalıydı.
61. ___ ___ Duygularımı ifade etmekten rahatsız olurdu.
62. ___ ___ Hep düzenli ve tertipliydi; değişiklik yerine bilineni tercih ederdi.
63. ___ ___ Kızgınlığını çok nadir belli ederdi.
64. ___ ___ Kapalı birisiydi; duygularını çok nadir açardı.
65. ___ ___ Yanlış bir şey yaptığımda kızardı veya sert bir şekilde eleştirdiği olurdu.
66. ___ ___ Yanlış bir şey yaptığımda beni cezalandırdığı olurdu.
67. ___ ___ Yanlış yaptığımda bana aptal veya salak gibi kelimelerle hitap ettiği olurdu.
68. ___ ___ İşler kötü gittiğinde başkalarını suçlardı.
69. ___ ___ Sosyal statü ve görünümüne önem verirdi.
70. ___ ___ Başarı ve rekabete çok önem verirdi.
71. ___ ___ Başkalarının gözünde benim davranışlarımın onu ne duruma düşüreceği ile çok ilgiliydi.
72. ___ ___ Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi.

SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRMESİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki listede bir çocuğun duygusal durumu ve davranışları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Verilen numaralandırma sistemini göz önünde bulundurarak ifadelerdeki davranışları anketi doldurduğunuz çocukta ne kadar sıklıkla gözlemlediğinizi işaretleyiniz:

**Bu davranışı, (1) HİÇBİR ZAMAN
(2 veya 3) BAZEN
(4 veya 5) SIK SIK
(6) HER ZAMAN gözlemliyorum.**

1. Yüz ifadesi duygularını belli etmez.	1	2	3	4	5	6
2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur.	1	2	3	4	5	6
3. Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir.	1	2	3	4	5	6
4. Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar.	1	2	3	4	5	6
5. Huysuzdur, çabuk kızıp öfkelenir.	1	2	3	4	5	6
6. Gündelik işlerde yardım eder (<i>örneğin sınıf toplanırken ya da beslenme dağıtılırken yardımcı olur</i>).	1	2	3	4	5	6
7. Çekingen, ürkektir; yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır.	1	2	3	4	5	6
8. Üzgün, mutsuz ya da depresiftir.	1	2	3	4	5	6
9. Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan huzursuz görünür.	1	2	3	4	5	6
10. En ufak bir şeyde bağırır ya da çılgık atar.	1	2	3	4	5	6
11. Grup içinde kolaylıkla çalışır.	1	2	3	4	5	6
12. Hareketsizdir, oynayan çocukları uzaktan seyreder.	1	2	3	4	5	6
13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar.	1	2	3	4	5	6
14. Gruptan ayrı, kendi başına kalır.	1	2	3	4	5	6
15. Diğer çocukların görüşlerini dikkate alır.	1	2	3	4	5	6
16. Diğer çocuklara vurur, onları ısırır ya da tekmeler.	1	2	3	4	5	6
17. Grup faaliyetlerinde diğer çocuklarla birlikte çalışır, onlarla iş birliği yapar.	1	2	3	4	5	6
18. Diğer çocuklarla anlaşmazlığa düşer.	1	2	3	4	5	6
19. Yorgundur.	1	2	3	4	5	6
20. Oyuncaklara iyi bakar, oyuncakların kıymetini bilir.	1	2	3	4	5	6
21. Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyetlere katılmaz.	1	2	3	4	5	6
22. Kendinden küçük çocuklara karşı dikkatlidir.	1	2	3	4	5	6
23. Grup içinde fark edilmez.	1	2	3	4	5	6
24. Diğer çocukları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlar.	1	2	3	4	5	6
25. Öğretmene kızdığı zaman ona vurur ya da çevresindeki eşyalara zarar verir.	1	2	3	4	5	6
26. Endişeye kapılır.	1	2	3	4	5	6
27. Akla yatan açıklamalar yapıldığında uzlaşmaya varır.	1	2	3	4	5	6
28. Öğretmenin önerilerine karşı çıkar.	1	2	3	4	5	6
29. Cezalandırıldığında (örneğin herhangi bir şeyden yoksun bırakıldığında) başkaldırır, karşı koyar.	1	2	3	4	5	6
30. Kendi başarılarından memnuniyet duyar.	1	2	3	4	5	6

ÖLÇEK İZİNLERİ

Beş Faktör Kişilik Ölçeği (BFKÖ) Kullanım İzni

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

ETİK KURUL ONAYI

KURUM İZİNLERİ
Adalet Bakanlığı İzni

EK.8

Cezaevi İzni

EK.9

ÖZGEÇMİŞ

EK.10